

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**BAZI TÜRK LEHÇELERİNDE GEÇEN ATASÖZLERİ İLE ERZİNCAN AĞZINDAKİ ATASÖZLERİN
ANLAM ORTAKLIĞI BAKIMINDAN MUKAYESESİ***
**COMPARISON OF PROVERBS EXISTING IN SOME TURKISH DIALECTS WITH PROVERBS IN THE
DIALECT OF ERZİNCAN WITH REGARD TO THE PARTNERSHIP OF MEANING**

Mehmet Cihat ÜSTÜN**

Öz

Bir halk topluluğunun millet kimliği kazanabilmesi için millî ve manevî değerler bütününe sahip olması gerekir. Bu değerler bütünü kültür çerçevesinde izah etmek mümkündür. Kültürün en önemli yapı taşlarından birisi hiç şüphesiz atasözleridir. Her ulusta olduğu gibi Türk dünyasında da oldukça zengin bir atasözü söyleme geleneği mevcuttur. Türk dünyasında sözlü gelenek içerisinde kendini gösterip ilk yazılı metinlerden itibaren kayda geçmeye başlayan bu ahenkli ve mana dünyası geniş sözler, Türk dilinin farklı yazı dillerine bölündüğü XIII. Yüzyıldan itibaren söyleyiş farklılıklarına bürünmüştür. Ortak bir kültürde şekillenen aynı atasözü farklı coğrafyalarda ya fonetik ya da morfolojik farklarla ya da anlam ortaklığını korumak kaydıyla benzer bir izahat ile varlığını sürdürmüştür.

Bu çalışmada Batı Türkçesi içerisinde doğu ağız grubu bünyesinde bulunan Erzincan ağzıyla teşekkül etmiş olan birtakım atasözlerin bazı Türk lehçeleriyle anlam ortaklığı bakımından mukayesesi üzerinde durulmuştur. Her ne kadar coğrafya ve zaman ayrılığı yaşansa da ortak yaşam algısının ve hayat tarzının bir sonucu olan atasözlerinde birtakım benzerlikler görüldüğü ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erzincan Ağızı, Çağdaş Türk Lehçeleri, Atasözleri, Mukayese, Anlam Ortaklığı.

Abstract

A community of people should have national and spiritual values in order to acquire national identity. It is possible to explain these values within the framework of culture. One of the most important parts of culture is undoubtedly proverbs. As in every nation, there is a rich tradition of saying proverb in the Turkish world as well. These harmonious words with broad meanings that began to be registered since the first written works by manifesting itself in oral tradition in the Turkish world have been confronted with utterance differences beginning from the XIII. century when the Turkish language was divided into different written languages. The same proverb formed in a common culture has continued its existence with a similar expression with either phonetic or morphological differences or by maintaining the partnership of meaning in different places.

In this study it was put emphasis on the comparison of some proverbs formed with the dialect of Erzincan included in the eastern dialect group within the Western Turkish language with regard to the partnership of meaning with some Turkish dialects. Although there are differences of geography and time, it has been demonstrated that there are some similarities in the proverbs which are the result of the common perception of life and life-style.

Keywords: The Dialect of Erzincan, Contemporary Turkish Dialects, Proverbs, Comparison, Sense of Partnership.

Giriş

Bir insan topluluğu, bir halk yığını birtakım hususiyetleri bünyesinde toplayarak millet kimliği kazanabilir. Millet niteliği kazanmış bir halk topluluğunu ayakta tutan ve onun istikrarını sağlayan şüphesiz sahip olduğu millî ve manevî değerleridir. Milletlerin geçmişle olan bağlantılarını düzenleyen ve belirli bir sistematik içinde kuşaklar arası geçişi sağlayan bu millî ve manevî değerleri, bir millete kişiliğini ve karakterini veren, bir milletin diğer uluslarla arasındaki farkı tespit etmeye yarayan, tarih boyunca yaşanan olaylardan teşekkül etmiş, kendisine özgü maddî ve manevî varlık ve değerlerin uyumlu bir bütünü¹ olan *kültür* kavramıyla karşılamak yerinde olacaktır.

“Bir milletin hayat üslubu” şeklinde özetlenebilmesi mümkün olan kültürün yapı taşlarına bakıldığında dil, din, gelenek ve görenekler, sanat, dünya görüşü ve tarih gibi hususiyetler fark edilebilmektedir. Parça bütün ilişkisi dikkate alındığında tüm bu unsurlar bir araya getirildiği zaman kültürün genel görünümü ortaya çıkmaktadır.

Bir milletin tarih sahnesinde varlığını sürdürebilmesinde onun maddî ve manevî kültürünün etkisi inkâr edilemez boyuttadır. Tarihî bilgilerin kasten veya gayri ihtiyari milletleri, devletleri yanlış yönlendirebildikleri dikkate alındığında herhangi bir millet, kendi ulusuna ait tarihî bilgilerinden yoksun kalsa bile, işte bu durumda sahip olduğu ve süreklilik arz eden kültürü onun geçmişini aydınlatır, ataları hakkındaki bilgileri ortaya çıkarır.

Böyle bir noktada, bir milletin ortak yaşam ve fikir birliğinin sonucu olan ve duygu ortaklığı niteliği ile insanları aynı algı çerçevesinde birleştirme gibi önemli bir vazifeyi üstlenen, deyiş güzelliği, anlatım gücü ve kavram zenginliği bakımından önemli bir yapı taşı özelliği ortaya koyan atasözleri geçmişle gelecek arasındaki tarihî ve kültürel bağlantıyı kurmak üzere kendini fark ettirmektedir.

Kültür aracılığıyla elde edilen kavramları dil ile soyut hale getirip, işaretleme sürecinde kullanılan ve genel bir anlam oluşturmak üzere, insan zihnine kalıcı kavram bırakma metotlarından biri olan atasözleri, bir milletin yaşam biçimini, çevreye, doğaya, olaylara bakış açısını, geçmiş ile bağlantılarının açık görünümü mahiyetinde tarihî kültürünü yansıtan, yazı dilinden ziyade konuşma dili vasıtasıyla kuşaktan kuşağa, bölgeden bölgeye aktarılan, tarihî gelişimi

* Bu makale, Uluslararası Erzincan Sempozyumunda sunulan bildirinin örnekleri ve içeriği genişletilmiş halidir.

** Yrd.Doç.Dr., Erzincan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü. / dr.mehmetcihatustun@hotmail.com

¹ BİLGİÇ, M. Emin (1986). “*Millî Kültür Davamız*”, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, s.27

dikkate alındığında dilin en az değişime uğrayan öğelerindendir.² Atasözleri, bir milletin yüzyıllar boyunca elde ettiği tecrübe ve bunlara dayalı düşüncelerden doğan ve benimsenen bir teşekkül noktasına sahip olmasına rağmen söyleneni belli olmaksızın ağızdan ağıza dolaşan, yol gösterici, eğitici ve öğretici nitelik kazanmış, az kelime ile çok mana ifade eden kültür unsurlarıdır.³ Kısa cümle yapılarıyla geniş bir anlam dünyasını bünyesinde barındıran atasözlerinin, deneyim, gözlem, töre, fikir, eğitici yönü, halka özgü bir söyleyişle milleti temsil eden, uzak geçmişi bugüne taşıyan önemli nitelikleri söz konusudur. Her atasözünün içerdiği anlam soyut tarzda algılanmakla birlikte, geniş bir duygu ve anlam dünyasını kapsamaktadır. Adeta sözcüklerin akışı ve uyumu ile şifrelenmiş bu sözcükler bütünü, birey ve toplumun davranış biçimini, yaşama özelliklerini aydınlatır. İşte bu yönüyle atasözleri ortak bir dil, düşünce ve felsefe etrafında bir milleti toplayarak yüzyıllık bir deneyim sonucunda halkın müşterek görüşü halini almıştır.⁴ Bu nedenle sözlü kültürün en etkileyicisi olan atasözlerini bilmek, her çağdaş insan için tarihsel ve kültürel bir kazançtır.

Türkiye Türkçesindeki mevcut atasözlerini derleyen ve bu konudaki çalışmasıyla önemli bir yer elde eden Ömer Asım Aksoy atasözleri hakkında şöyle bir tanım yapmıştır: “*Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış şekilleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir.*”⁵ Şöhret Türkmen Aktaş ise atasözünü “*Atasözleri, bir ulusun geniş halk kitlelerinin yüzyıllar boyunca yaşadığı deneyim, gözlem ve bunlardan doğan düşüncelere dayanan; genel kural ve düstur niteliği taşıyan veya bir doğruyu ortaya koyan; söyleyeni unutulduğu için halkın ortak malı olan (anonim); kısa, özlü ve kalıplaşmış; içinde yargı (hüküm) bulunan bir tümce değerindeki sözlerdir.*”⁶ şeklinde tanımlamaktadır.

Halkın yüzyıllar boyunca deneyimlerinin ve gözlemlerinin süzgecinden geçirerek oluşturduğu atasözlerinin, soyut yapısının ötesinde deyimlerde olduğu gibi tarihten kaynaklanan kökleri de vardır: Uzun süre haksızlıklara maruz kalan bir halk devlete olan küskünlüğünü ifade etmek için “*Gadir saraydadır*” demiştir. Böylece halk, zulüm ve baskılara müdahale etmeyen sarayı, duygularını iki kelimelik fakat bir anlam dünyasını kapsayacak kadar geniş bir cümleyle ve ince dil üslubunu da buna katarak eleştirmiştir. Görülüyor ki, tecrübe mahsulü olan atasözleri, akıl ve düşünce yolları ile geçmişte yaşanan olayların sevinç ve acılarını da yansıtmıştır.⁷ Bu yönüyle atasözleri toplumda ortak düşünce ve tutumun oluşmasına vesile olur, insanlara yol gösterir, öğüt verir. Böylelikle atasözlerinin, bir ulusa ait zekâ keskinliğini, hayal genişliğini ve duygu inceliğini ortaya koyan en değerli örnekler olduğu gözler önünü serilmektedir. Ayrıca atasözleri taşıdığı felsefi yönün dışında birtakım güzel buluşları, kendine has nükteleri ve ince alayları ile de dikkati çekmektedir.

Atasözleri yükte hafif pahada ağır sözlerdir. Üç beş kelime ile saatlerce anlata anlata ifade edemeyeceğiniz anlamları; yazmaya kalksanız, sayfalarca izah edemeyeceğiniz manaları bir atasözü ile anında anlatabilirsiniz. Bu nedenle değeri yine atasözlerinin içine yerleştirilmiş sahip olduğu kıymet yine atasözleriyle izah edilmeye çalışılmış özel ifade biçimleridir. Türk dünyasından şu atasözleri bu durumu gayet iyi bir şekilde izah etmektedir:

- Sözdñ tuzı maqal, maqalsız söz müyüzsüz toqal. (*Sözün tuzu atasözüdür, atasözü olmadan edilen söz boynuzsuz hayvan gibidir.*)⁸
- Tuz astñ démin keltirer, maqal sözdñ démin keltirer. (*Tuz yemeğın tadını getirir, atasözü sözün tadını getirir.*)⁹
- Söz körki maqâl. (*Sözün görklüsü, atasözüdür.*)¹⁰
- Akılıñ bolsa akıla eyer, akılıñ bolmasa nakıla. (*Akılın varsa akıllıya uy, akıl olmazsa atasözüne.*)¹¹

Bir dili öğrenmek ve onu kullanabilme yeteneğini kazanmak sadece o dilin gramer kurallarını, sözcüklerini ve terimsel ifadelerini öğrenmekle mümkün olmaz. O dilin yoğrulduğu kültürü de özümsemenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bir toplumun kültüründen derin izler taşıyan ve o topluma ait olan atasözlerini bilmenin arzu edilen dili öğrenme konusunda bireye yeni ufuklar açacaktır. Nitekim günlük kullanımlar esnasında atasözlerine geniş yer verilmektedir. O halde bir dilin söz varlığını oluşturmada önemli unsurların başında gelen atasözlerini bilmek ve yerinde kullanmak öğrenilmek istenen yeni dili, kavrama ve kullanma açısından kişiye kolaylık sağlayacaktır.

Bir dilin anlatım gücünü zenginleştiren çeşitli unsurların arasında atasözleri tartışılmaz bir yere sahiptir. Her millet geçmişine ve geçmişinin zenginliğine bağlı olarak bir atasözü hazinesine sahiptir. Sözlü geleneğin ürünü olan atasözleri, kuşaktan kuşağa aktarılırken şekil itibarıyla bir değişikliğe maruz kalsa da geçirmiş olduğu bu evrimle birlikte çoğalır ve zenginleşir. Bir tecrübenin ürünü olan, kültürümüzün ve benliğimizin ifadesi olan bu özlü sözler bizlere atalarımızdan sirayet etmiş ve aynı titizlikle bizim aracılığıyla da bir sonraki kuşağa ulaştırılacaktır. Her

² MERT, Osman (2007). “*Kazak Türkçesi’nde Hayvan Adlarıyla Kurulan Atasözleri*”, Kazakistan ve Türkiye’nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu, Almatı, s.297

³ GÜNGÖR ERGAN, Nevin (1993). “*Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Aile ve Akrabalık Anlayışı*”, Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri Cilt II

⁴ HENGİRMEN, Mehmet (2007). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınevi, s.6

⁵ AKSOY, Ö. Asım (1962). “*Atasözleri, Deyimler*”, Türk Dili Araştırma Yıllığı, S. 217, s.140

⁶ AKTAŞ TÜRKMEN, Şöhret (2004). *Seçme Atasözleri ve Eleştirmeli Açıklamaları*, Ankara: Akçağ Yayınları, s.13

⁷ RASHEED, Ali Hasan (2006). “*Irak Türkmen Atasözleri Üzerine Bir İnceleme*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.44-45

⁸ GÜRSU, Uğur (2009). “*Kazak Türkçesindeki Ve Türkiye Türkçesindeki Atasözlerinin Karşılaştırmalı Biçimde İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.1283

⁹ GÜRSU, Uğur, a.g.t., s.1288

¹⁰ YATAĞAN, Murat (2010) “*Özbek Halk Maqalları (Özbek Halk Atasözleri)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.203

¹¹ ANNABERDİYEV, Didar (2012). “*Türkmen Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.490

ulusun kendi izlerini taşıyan atasözleri vardır. Atasözleri tıpkı dil gibi canlıdır. Kimisi ölür, kimisi yaşar, kimisi de doğar. Ahmet Yanar, “*Suya atılan bir tas parçası üç yüz sene geçse de aşağı yukarı yine aynı şekilde kalır. Fakat dere yatağındaki çakıllar, cilalı, düzgün, yuvarlak ve güzel şekillerine ulaşmak için kim bilir basını kaç kere taştan taş vurdu, bulanık sular da oradan oraya dolaştı durdu? Nihayet o sanatkârane sekline kavuştu. Atasözleri de çakıllar misali böyledir. Yüzyıllar öncesinden söylenmiş bir basit söz, söylene söylene kim bilir hangi boyun, hangi toplumun, hangi macerası ile değişti durdu ve bugünkü mana ve ses bakımından en mükemmel şekline ulaştı.*”¹² sözleriyle atasözlerinin uzun yıllar varlığını sürdürdüğünü ve bazen birtakım şartlardan ötürü değişmek zorunda kaldığını ifade etmektedir.

Türk atasözleri, Türk ulusunun yüzyıllar boyunca teşekkül eden yaşam felsefesinin ürünüdür. Onlar atalarımızın hayat tecrübelerine, düşünce yapılarına ve ince duygu ve nüktelerine ulaşmamız mümkündür. Türk atasözleri, binlerce senelik tarih içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılacak şeklen değişip çeşitlense bile günümüze kadar özgünlüğünü korumuştur. Günümüzde geniş bir coğrafyaya yayılan Çağdaş Türk topluluklarının atasözlerinde çeşitli lehçe ve şive farklılıkları esasıyla teşekkül eden pek çok ortak atasözünün bulunması bunun açık bir delilidir. Bu durum yine Çağdaş Türk toplulukları arasındaki kültür bağının ve birliğinin derin bir geçmişe uzandığını açık bir şekilde göstermektedir. Türk ulusu, Orhun yazıtlarında “*sab*”, eski Uygur metinlerinde “*saw*”, Divanü Lügati’t-Türk’te “*sav*” biçiminde ifade edilen¹³ atasözlerinin önemli bir parçasını oluşturduğu zengin ve köklü bir sözlü edebiyat geleneğine sahiptir. Günümüzde Türk toplulukları oldukça geniş bir coğrafyada kendilerine ve buldukları coğrafi konumlarına has kültür etkenleri altında yaşamaktadırlar. Ama tüm bunlara rağmen Çağdaş Türk topluluklarında gerek aynı ifadenin lehçe farklılığıyla zuhur etmesi gerek aynı anlam dünyasının farklı sözcüklerle ifade edilmesi şeklinde birçok ortak manaya giden atasözleri bulunmaktadır. Bu, onların arasındaki kültür bağının çok eskiye dayandığını ve oldukça sağlam bir temele sahip olduğunu gösterir.¹⁴

Türk sözlü geleneği içerisinde hususi bir yeri olan atasözlerinin bilinen en eski örneklerini Orhun yazıtlarından Tonyukuk Yazıtı T1/B5-6’da geçen “*Toruğ buğ(a)lı : s(e)m(i)z buğ(a)lı : ır(a)kda : bils(e)r : s(e)m(i)z buğa : toruğ buğa t(e)y(i)n : bilm(e)z (e)rm(i)ş*” ([*insan*] *Zayıf boğalarla semiz boğaları uzaktan bilmek zorunda kalsa, hangilerinin semiz boğa hangilerinin zayıf boğa olduğunu bilmez imiş.*)¹⁵ ve Tonyukuk Yazıtı T1/G6-7’da geçen “*Yuyka (e)rkli : tup(u)lg(a)lı uç(u)z (e)rm(i)ş : y(i)nçe (e)rkli)g : üzg(e)li uç(u)z : yuyka : k(a)l(ı)n bols(a)r : tup(u)lguluk : (a)lp (e)rm(i)ş : y(i)nçe : yog(u)n bols(a)r : üzg(ü)lük (a)lp (e)rm(i)ş*” ([*Bir şey*] *Yufka iken [onu] delmek kolay imiş, ince olanı [da] kırmak kolay; yufka kalın olursa [onu] delmek zor imiş, ince yoğun olursa [onu] kırmak zor imiş*)¹⁶ örneklerde görmek mümkündür.

İslamî dönem Türk edebiyatının ilk ve temel yapı taşlarından birisi olan Divanü Lügati’t-Türk’te atasözleri için önemli izlere rastlanmaktadır: “*Aç ne yimes tok ne dimes*” (*Aç ne yemez tok ne demez*)¹⁷, “*Alın arslan tutar, küçin sışgan tutmas*” (*Hile ile aslan tutulur, güç ile sıçan tutulmaz*)¹⁸ Divan’ın sahifeleri arasına dağılmış “*ağılda oğlak togsa arıkta otı öner*”, “*avcı nice al bilse adığ ança yol bilir*”, “*közden yırarsa könlüden yeme yırar*” v.s. atasözleri taşıdığı hayat tecrübeleriyle ve büyük bir mazinin öğütleriyle zengin çehresini göstermektedir.¹⁹ Türk topluluklarının tümünde ilk yazılı eserlerden başlamak kaydıyla ortaya konmuş eserlerin içerisinde Türklerin kültürüyle yoğrulmuş yaşam tarzını ve hayat algısını ortaya koyan bu ve bunun gibi kayda geçmiş özlü sözleri bulmak mümkündür.

Türk dilinin farklı yazı dillerine bölündüğü XIII. Yüzyıldan itibaren²⁰ ortak bir kültür, yaşam algısı ve hayat tecrübesinin bir sonucu olan atasözleri birtakım lehçe farklılıkları içerisinde aktarılmıştır. Kaynağı ilk Türkçe metinlere kadar uzanan atasözleri, böylelikle değişik coğrafyalarda yaşayan Türkler arasında ortak manasını korumak kaydıyla farklı fonetik ve morfolojik özellikler taşıyarak oluşturulmaya başlandı. Bu şekilde Batı Türkçesi, Doğu Türkçesi ve Kuzey-Batı Türkçesinde şekillenen bazı lehçelerde geçmişten kaynaklanan ortak kültürel yaşam ve hayat algısı sebebiyle anlam ortaklığına dayalı atasözlerini görmek mümkündür. Zira coğrafya her ne kadar farklı olsa da düşüncenin zemini ve oluşum biçimi aynıdır. Hz. Ali’ye atfedilen “*Az olan bin (de olsa) dost ve arkadaştır. Ve bir tane düşman bile çoktur.*”²¹ özdeyişini, Kazak Türkçesinde “*Jüz dos az, bir duşpan köp (Yüz dost az bir düşman çok)*”²², Özbek Türkçesinde “*Dost miing bolsa hām āz, Düsman bir bolsä hām köp (Dost bin olsa da azdır, düşman bir olsa da*

¹² YANAR, Ahmet (1997) “*Hayvan Motifli Atasözlerimiz ve Deyimlerimiz*”, Erdemli, s.1

¹³ İZBUDAK, Velet (1963) “*Atalar Sözü*”, İstanbul: İstanbul Devlet Basımevi, s.258

¹⁴ YASEN, Saidula (2006) “*Uygur Atasözleri A-E Maddeleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.2-4

¹⁵ TEKİN, Talat (2003). *Orhun Yazıtları (Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk)*, İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat 1, s.82-83

¹⁶ TEKİN, Talat (2003). *a.g.e.*, s.84-85

¹⁷ KÂŞGARLI Mahmut (2006). *Divânü Lügati’t-Türk*, (Çev.: Besim Atalay), C. I, 5. Baskı, Ankara: TDK Yayınları, s.79

¹⁸ KÂŞGARLI Mahmut (2006). *a.g.e.*, C. I, 5. Baskı, s.81

¹⁹ BANARLI, N. Sami (1997). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.267

²⁰ BURAN, Ahmet; ALKAYA, Ercan (2004). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, s.15

²¹ KARAMAN, Hayrettin; TOPALOĞLU, Bekir (1982). *Arap Dili ve Edebiyatından Tercemeler*, İstanbul: Elif Ofset Tesisleri, s.34

²² GÜRSU, Uğur (2009). “*Kazak Türkçesindeki Ve Türkiye Türkçesindeki Atasözlerinin Karşılaştırmalı Biçimde İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.604

çoktur)”²³, Kaşkay Türkçesinde “Dost min olsa azdır, düşman bir olsa coğ (Dost bin olsa azdır, düşman bir olsa çok)”²⁴, Müñ dost az, bir düşman kop (Bin dost az, bir düşman çok)”²⁵ görmek mümkündür.

Batı (Oğuz) Türkçesinin bugün Anadolu’daki uzantısını teşkil eden Türkiye Türkçesinde de bir yandan kaynağını ilk Türklere kadar götürebildiğimiz diğer yandan coğrafi konumu ve kendi bölgesindeki hayat şartlarına dayanarak oluşturulan zengin bir atasözü geleneği mevcuttur. Bu zenginlik Anadolu’da teşekkül etmiş olan ağızlara da sirayet etmiştir. Türkiye Türkçesinde var olan atasözleri ağızlara ait fonetik ve morfolojik özelliklerle birlikte söyleyiş farklılıklarına bürünüp Anadolu’nun değişik yerlerinde kullanılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye Türkçesi ağızlarından Erzincan ağzında²⁶ mevcut olan atasözleri²⁷ ile Çağdaş Türk Lehçeleri içerisinde Kumuk Türkçesi²⁸, Irak Türkmen Türkçesi²⁹, Kırım-Tatar Türkçesi³⁰, Kaşkay Türkçesi³¹, Azerbaycan Türkçesi³², Kırgız Türkçesi³³, Kazak Türkçesi³⁴, Özbek Türkçesi³⁵ ve Türkmen Türkçesinde³⁶ görülen atasözleri gerek anlam ortaklığı gerekse taşıdığı bazı fonetik ya da morfolojik farklarla birlikte aynı şekilde izah edilmesi açısından mukayese edilmiştir. Böylelikle atasözlerinin birbiriyle olan muadilliği vurgulanmak suretiyle yüzyıllar öncesine dayanan kültür ortaklığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

- **Yorğun öküze “ho” mahanadır**

Haddinden fazla çalışıp yorulmuş olan birisini daha fazla çalıştırmaya gayret etmenin sağlayacağı hiçbir fayda yoktur.

Kumuk Türkçesi	• Güçengen bulan güç gelmes (İkınmakla güç gelmez)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Yorulğan atka kamçı da ağır (Yorulan ata kamçı da ağır)
Kaşkay Türkçesi	• Yornuk (yorgun) eşşeğe hoş mahanadır (Yorgun eşşeğe hoş bahanedir)

- **Kesilen ekmeğ daha birbirini tutmaz**

Birbirinden ayrılanların bir araya gelmeleri ve eski bütünlüklerini korumaları imkânsızdır.

Kumuk Türkçesi	• Sınğan miçari birikmes
----------------	--------------------------

²³ YATAĞAN, Murat (2010) “Özbek Halk mâqalları (Özbek Halk Atasözleri)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.232

²⁴ AGHDAM ANAVRIAN, Akbar (2009). *Kaşkay Türklerinde Atasözü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.71

²⁵ ANNABERDİYEV, Didar (2012). “Türkmen Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.302

²⁶ Erzincan atasözleri yazılırken ünlü ve ünsüz seslerin harf değerleri yerel söyleyişe uygun bir biçimde belirtilmiş ve bu ünlü ve ünsüz seslerin çeviriyazıda gösterilmesi hususunda “SAĞIR, Mukim (1999). ‘Ağız Çalışmalarında Çeviriyazı’, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Ankara: TDK Yayınları, s. 126-138” adlı kaynaktan faydalanılmıştır.

²⁷ Erzincan ağzında görülen atasözleri, “ALBAYRAK, Nurettin (1983). *Folklorumuz ve Erzincan*, Erzincan: Ermat Matbaacılık, ss.193”, “BAYRAKTAR, Mehmet (1994). *Kültürel Yönleriyle Anam Babam Erzincan*, Ankara”, “TEMİZ, Mustafa; ÇANKAYA, Murat (1995). *Erzincan Ağzı ve Örneklemeler*, Ankara: Ertem Yayınları, ss.152”, “SAĞIR, Mukim (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları, ss.435”, “UÇAR, Mustafa (1998). *Erzincan Örf ve Adetlerimizden Bir Demet*, Erzincan: Erzincan Belediyesi Yayınları”, “TOMBUL, Metin (2007) *Örneklerle Açıklamalı Erzincan Dil Sözlüğü*, Erzincan: Erzincan Belediyesi Yayınları, ss.637”, “BAŞIBÜYÜK, Adem; AKPINAR, Erdal (2010). “Erzincan Atasözlerinin Coğrafi Analizi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5/2 Spring, ss.862-877”, adlı eserlerin muhtelif madde başlarından alınmış, ayrıca mukayese sırasında yapılan alıntılar dipnot ile gösterilmemiştir.

²⁸ Kumuk atasözleri “ÖZTÜRK, Rıdvan; UYANIK, Osman (2006). *Kumuk Atasözleri ve Deyimleri*, Konya: Çizgi Kitabevi, ss.389” adlı eserin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

²⁹ Irak Türkmen Türkçesi atasözleri “BAYATLI, H. Kemal (1996). *Irak Türkmen Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları, ss.410, VASFİ, İhsan S. (2001). *Irak Türklerinde Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları, ss.264 ” adlı eserlerin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

³⁰ Kırım-Tatar atasözleri “KIRBAÇ, Selçuk (2012). *Kırım-Tatar Atasözleri Türkiye Türkçesine Aktarı-Dil İncelemesi*, İstanbul: Doğu Kitabevi, ss.120” adlı eserin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

³¹ Kaşkay Türkçesi atasözleri “AGHDAM ANAVRIAN, Akbar (2009). *Kaşkay Türklerinde Atasözü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.316” adlı eserin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

³² Azerbaycan atasözleri “MUSAOĞLU, Mehman; GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Azerbaycan Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi, ss.349”, “ERBAY, Seyhan (2011). *Azerbaycan Atasözlerinde Zamanlar*” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.41” adlı eserlerin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

³³ Kırgız atasözleri “ŞAVK ÇELİK, Ülkü (2002). *Kırgız Atasözleri*, Ankara: TDK Yayınları, ss.262” adlı eserin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

³⁴ Kazak atasözleri “GÜRSU, Uğur (2009). “Kazak Türkçesindeki Ve Türkiye Türkçesindeki Atasözlerinin Karşılaştırmalı Biçimde İncelenmesi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.1590”, “İSMAİL, Zeyneç; GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Kazak Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi, ss.417” adlı eserlerin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

³⁵ Özbek atasözleri “YATAĞAN, Murat (2010) “Özbek Halk mâqalları (Özbek Halk Atasözleri)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.686”, YOLDAŞEV, İbrahim; GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Özbek Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi, ss.191” adlı eserlerin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

³⁶ Türkmen atasözleri “ANNABERDİYEV, Didar (2012). “Türkmen Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.545”, “KÜRENOV, Sapar, GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Türkmen Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi, ss.172”, “DOĞAN, Levent (2014). *Türkmen Atasözleri (Türkmen Nakılları)*, Edirne: Parafiks Yayınları, ss.309” adlı eserlerin muhtelif madde başlarından alınmıştır.

	(Kırılan mısır çöreği birleşmez)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Tilingen ötmek birikmez (Dilimlenen ekme birikmez)

• **Bi ğarı pir ğarı; üç ğarı héç ğarı**

İnsan tek başına olduğunda tüm sorumluluklarını eksiksiz yerine getirir. Sayı arttıkça herkes birbirinden ummaya başlar ve bu durum da işlerin beklendiği gibi gitmemesine neden olur.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir ayal, ayal; eki ayal, bazar, üç kadın koşulsa carmanke (Bir kadın kadın; iki kadın Pazar, üç kadın birleşince panayır)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Avradın biri ə'la ikisi belə (Hanımın biri a'lə ikisi belə)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İki arvadlının donu yırtıq olar (İki hanımlının donu yırtık olur)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İki arvadlı év bereketsiz olar (İki kadınlı ev bereketsiz olur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir éyel süyik, eki éyel küyik (Bir hanım sevimlidir, iki hanım derttir)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İkki sigir ǵanning ayranı bār, ikki hātin ǵanning vāyrāni bār (İki sigir alanın ayranı, iki hanım alanın viranesi vardır)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İkki hātinlikning qulāgi timmās, eşāk minganning āyāgi (İki hanımlının kulacağı, eşek binenin ayağı rahat etmez)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Birinci ayal maza, ikinci ayal ıza (İlk kadın keyif, ikinci kadın eza)

• **Baħan göze yassaħ olmaž**

Bir yere ya da bir kimseye bakmak herkesin hakkıdır, bu engellenemez.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Baħkan kózge yasaħ yok (Bakan göze yasak yok)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Baxmaq kirayə istəməz (Bakmak kira istemez)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Görən gözə yasaħ olmaž (Gören göze yasak olmaz)

• **Yımırñan yoħ neye ğaħǵılıysan**

Bilgili bir insanın konuşması gerektiğine vurgu yapan, bir konuda bilgisi olmayanın susmasını tavsiye eden biliyorsan söyle bilmiyorsan susabilinden bir söz.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kısır uy möörök bolot (Kısır inek böğürgen olur)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Əlindən iş gəlməyən uzun danışar (Elinden iş gelmeyen uzun konuşur)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Elinden iş gelmeyen, çoħ danışar (Elinden iş gelmeyen çok konuşur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Elirmeniñ ebi joħ (Çok övünenin yeteneği yoktur)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Baqrıraq sigir sütsiz bolār (Bağırır sigir sütsüz olur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Gısır goyun köp mälär (Kısır koyun çok meler)

• **İť durıy ğarında enüğü ğonişiy**

Herhangi bir konuda tartışma yaşanırken büyüklerden çok küçüklerin araya girerek savunma yapması durumunda söylenen bir söz.

• **Anandan ewel naħıra segürtme**

Bir büyüğün izni olmaksızın lafa girmemeli, bir işe kalkışmamalı, yaşça küçük olana haddini hududunu vurgulamayı amaç edinen bir söz.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Başsız evde babası turıp balası söylenir (Başsız evde babası durup çocuğu söylenir)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Böyük olan yerdə kiçik danışmaz (Büyük olan yerde küçük konuşmaz)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bāş bolmağan üydä ātasi turib oǵlı sözlār (Bas olmayan evde, babası dururken oğlu konuşur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bu eyyāmiñ yumurtǵası tovuǵından kop bilyār (Bu zamanın yumurtası tavuğundan daha fazla bilir)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ulı barka, kiçä sop (nobat) yok (Büyük varken küçüğe sıra düşmez)

• **Götüne güvenen borazancıbaşı**

Cesareti olan ve kendine güvenen (bu işi) başarabileceğine inanan denesin.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Göt ister dayansın bu işe (Belirli bir işi başarabilmek için dayanıklı ve kendine güvenen insanları anlatmak için kullanılan bir söz)
-----------------------	---

• **Bi ewde iki gız biri çuvalduz biri biz**

Bir arada yaşayan iki kişi anlaşılmadıkları zaman birbirine zarar verirler.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir evde iki kız biri biz, biri çuvalduz (Bir evde iki kız biri biz biri çuvaldız)
---------------------	--

• **Değirman gétmiş şahşagını arıyuh**

Yaptığı iş neticesinde büyük zarara uğramış bir kişinin küçük hesaplar içine girmesi üzerine söylenen bir söz.

• **Haşıl taşduhdan sorna kepcenin hesabı sorulmaz**

Kötü biten bir olayın o noktaya geliş nedenini aramanın hiçbir faydası yoktur.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Baş ketgen soñ saç için ağlamazlar (Baş gittikten sonra saç için ağlamazlar)
	<ul style="list-style-type: none"> Baş yarılğan soñ kóz nege kerek (Baş yarıldıktan sonra göz neye gerek)
	<ul style="list-style-type: none"> Oldı olacaq kırıldı bacak (Oldu olacak, kırıldı bacak)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Başını itirən tükü için ağlamaz (Başını yitiren tüyü için ağlamaz)
	<ul style="list-style-type: none"> Dəvəni itirib köşəyi axtarır (Deveyi yitirmiş köşeyi arar)
	<ul style="list-style-type: none"> Gəmisini batıran çarlığını axtarmaz (Gemisini batıran çarlığını aramaz)
	<ul style="list-style-type: none"> Olan oldu torba doldu (Olan oldu, torba doldu)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kəsilən başın teli için ağlamazlar (Kesilen başın teli için ağlamazlar)
	<ul style="list-style-type: none"> Olan olmuş, geçen de geçmiş (Olan olmuş geçen de geçmiş)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Atın aldırğan, erin joqtamaydı, basın aldırğan, saqalın joqtamaydı (Atını yitiren, eyeri için yas tutmaz; başını yitiren, sakalı için yas tutmaz)
	<ul style="list-style-type: none"> Bolar is boldı, boyawı siñdi (Olacak iş oldu, boyası sindi)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bülbül uçğandan song, ältin qafäsni ot älsin (Bülbül uçtuktan sonra, altın kafesi ateş alsın)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bilbil uçandan soñ, altın kapasanı ot alsın (Bülbül uçtuktan sonra, altın kafesi ateş sarsın)

• **Eşşegiy sağlam gazuğa bağla kimseyi hırhız tutma**

Bir iş yaparken insanın bunu düzgün yapması ve ortaya çıkacak olumsuz durumlardan da kimseyi sorumlu tutmamasını ifade eden bir söz.

• **Tedburde gusur edip Tahdire böhtdan etme**

Tedbir almadan hareket ettiğinde kabahati önce kendinde ara, kusur varsa sendedir, Alla'a (haşa!) kusur bulmaya çalışma.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir ziyan miñ böhtana səbəb olar (Bir ziyan bin böhtana sebep olur)
	<ul style="list-style-type: none"> Dəvənin dizini bağla sonra Allah'a tapşır (Devenin dizini bağla, sonra Allah'a emanet et)
	<ul style="list-style-type: none"> Malını yaxşı saxla, qonşunu oğru tutma (Malını iyi sakla komşunu hırsız tutma)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Mallını gözle, qonşını oğrı edme (Malını gözle komşunu hırsız etme)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Körşiñdi urı deme, öziñe-öziñ iqtıyattı bol (Komşuna hırsız deme, kendi kendine ihtiyatlı ol)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Gapıñı açıp gitme, goñşıñı oğrı etme (Kapını açık bırakma, komşunu hırsız yapma)

• **İtten guzu doğmaz**

Sahtekâr ve dolandırıcı birisinden dürüst, namuslu biri dünyaya gelmez.

• **On paralıh eşşegin beş paralıh sıpası olur**

Karakter yoksunu adamdan gelen nesil ondan da beter olur.

• **Tezekden terezinin pohdan olur diremi**

İnsanlar sahip oldukları niteliklere göre davranışlar sergiler, belli bir kaliteye sahip olmayan insanlardan çok fazla olumlu davranışlar ve sonuçlar beklemek saflık olur.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Domuzdan domuz doğar (Domuzdan domuz doğar) • İtten it tuvar (İtten it doğar)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Gülden gül iyi gələr (Gülden gül kokusu gelir) • İt balası it olar (İt yavrusu it olur) • Qurd balası qurd olar eşşək balası qoduq (Kurt yavrusu kurt olur, eşek yavrusu sıpa) • Üç tümənlik eşşəyin on beş qramlıq qoduğu olar (Üç kurusluk eşşegin on beş gramlık sıpası olur) • Ac acı aldı, acdan lələleyin törədi (Aç ile aç evlendi, açtan görgüsüz türedi)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Kurd uşağı kurd olar (Kurdun yavrusu kurt olur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Teksizden tekti tuwmaydı, jabıdan tulpar şıqpaydı (Soysuzdan soylu doğmaz; cins olmayan attan tulpar çıkmaz) • İri gen awızdan, şirigen söz şıgadı (Eksimiş ağızdan, çürümüş söz çıkar) • Soykandı ekeden sotkar ul tuwadı (Münafık babadan haylaz oğul doğar)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • İlândan ilân, çâyândan çâyân. (Yılandan yılan, akrepten akrep [olur]) • Säsigan ağızdan çirigan gap çıkqar (Kokan ağızdan çürüyen söz çıkar) • Ārslân bäläsi ārslân bolur, siçqân bäläsi siçqân bolur (Aslan yavrusu aslan olur, fare yavrusu fare olur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Pis ağızdan pis söz çıkar (Pis ağızdan pis söz çıkar)

• **Ahsah eşşeginen üsgek dağa çihilmaz**

Büyük başarılarla ulaşmak için çok çalışmak gerekir, (Başka bir ifadesi: bozuk, iyi çalıştığından emin olunmayan araç ile uzun yola çıkılmaz.)

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Atıña işanmasañ yolğa çıkma (Atına güvenmezsen yola çıkma)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Yol uzak, eşşək çolak (Yol uzak, eşek çolak)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ĥarakas eşşək yolğa yaramäs (Oynak esek yola yaramaz)

• **Mayasullu götde don durmaz**

Bir şeye alışmış ondan ne olursa olsun asla ondan vazgeçmez.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Osurğan göte arpa ekmeği mahanadı (Osurgan göte arpa ekmeği bahanedir) • Öğrenmiş kudurmuştan betardi (Bir huya alışmış kudurmuştan beterdir)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Alışkan kól tegin turmaz (Alışan el rahat durmaz)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Osduraklı göte arpa çöregi mahanadır (Osuruklu göte arpa ekmeği bahanedir)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aşıkkannan künikkän jaman (Acıkandan, alışan kötüdür)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Yalqāv ĥätinga bälä – bahänä (Tembel kadına çocuk bahanedir)

• **Geçiyey ırakğı içürmüşler ġurdu bā görsedin demiş**

Şuuru yerinde olmayan bir kişi güç ve yeteneğinin üstündeki bir işi yapabileceğine inanır ve buna dönük bir cesaret ortaya koyar.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • İçgen adam ayıkğınça bütün avulğa paça
----------------	--

	(İçen adam ayılıncaya kadar bütün köye padişah)
Kırgız Türkçesi	• Mastın kücü tilinde (Sarhoşun gücü dilinde)
Kırım-Tatar Türkçesi	• İçkenge Şam yolu tım tüz (İçki içene Şam yolu dümdüz)
	• Raqı kirer, aqıl çıkar (Raqı girer, aqıl çıkar)
Azerbaycan Türkçesi	• Siçana araq vërsən, pişikdən pasport istër (Siçana içki versen kediden pasaport ister)
	• Çaxırı töksən siçanın boğazına pişikdən pasport istër (Şarabı döksen siçanın boğazına kediden pasaport ister)
Kazak Türkçesi	• Mastın ayağı jürmeydi, araqı jüredi (Sarhoşun ayağı yürümez, içkisi yürür)

• **Bi avuç alfunun olacağına bi avuç torpağın olsun**

Kalıcı olan nesnelere önem vermek gerekir, geçici olana değil; var olan ve sürekli üreten kıymete tabidir.

Kırgız Türkçesi	• El bayınan cer bayı artık (Halkın zenginliğindense toprağın zengini yeğdir)
Kazak Türkçesi	• Altın tondı şeniñ bolğanşa, alağanday jeriñ bolsın (Altın giysili rütben olacağına, avuç içi kadar toprağın olsun)
Türkmen Türkçesi	• Bir batman altınıñ bolandan, bir daban yeriñ bolsun (Bir batman altının olacağına, bir adımlık yerin (toprağın) olsun)

• **Arsuz adama, şükür Huda'ma, kötü söz neyde arsız adama**

Utanma duygusundan yoksun kişiye söylenecek her türlü sözün hiçbir tesiri yoktur.

Kırgız Türkçesi	• Cakşığa bir söz camanga miñ söz (İyiye bir söz kötüye bin söz)
	• Cakşığa aytsañ bilet, camanga aytsañ külöt (İyiye söyleyince bilir [anlar] kötüye söyleyince güler)
Irak Türkmen Türkçesi	• Arsızın üzüne tıfirdiler hamd olsun yağış yağdı dedi (Arsızın yüzüne tükürdüler şükür yağmur yağdı dedi)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Arsızınñ betine tükürgenler de yağmur yağa degen (Arsızın yüzüne tükürmüşler de yağmur yağıyor demiş)
Azerbaycan Türkçesi	• Arsızın üzünə tükürüblër “yağış yağır” demiş (Arsızın yüzüne tükürmüşler “yağmur yağıyor” demiş)
Özbek Türkçesi	• Ārsızga tükürsäñg, yāmgir der (Arsıza tükürsen yağmur yağıyor der)
Türkmen Türkçesi	• Dana bir söz bes, akmağa müñ söz hebes (Bilgeye bir söz yeter, ahmağa bin söz nafile)

• **Para buçuğdan dana bıçıkden çoğalur**

İnsanlar tasarruf yapmalı, kazandıklarını hesaplı ve düşünerek tüketmelidirler. Birikme azdan çoğa doğru giden yolda elde edilir.

Kırgız Türkçesi	• Bulaktı cıysañ köl bolot, maydamı cıysañ el bolot (Pınarı yıgsan göl olur ufak tefeği yıgsan ülke olur)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Bal tamçıdan cıyılır (Bal damladan toplanır)
	• Tama tama göl olur, aka aka sel olur (Damlaya damlaya göl olur, aka aka sel olur)
Kumuk Türkçesi	• Tama tama köp bolur (Damlaya damlaya çok olur)
Azerbaycan Türkçesi	• Arxlar axar, çay olar (Arklar akar çay olur)
	• Çeşmə ümman yaradar (Çeşme umman yaratır)
Kaşkay Türkçesi	• Dama dama göl olar axa axa sel (Damlaya damlaya göl olur, aka aka sel olur)
	• Dama-dama göl olar, amma dada-dada heç olmaz (Damlaya damlaya göl olur fakat tada tada hiç olmaz)
Kazak Türkçesi	• Tamşıdan tama-tama darıya bolar (Damla damlaya damlaya göl olur)
Özbek Türkçesi	• Āzdan yığılib dāryā bolār, sorāb sorāb dānā bolār (Azdan birikip derya olur, sora sora alim olur)

Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ädim ädim yol bolar, dama dama köl (Adım adım yol olur, damlaya damlaya göl)
------------------	--

• **Hızana borçlu olma ya fıyda isder ya düğünde**

Cimri olan insandan asla borç alınmaz, alınmışsa uygun olmayan bir yerde borcunu ister.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aç közdön karız suraba, sukka karız berbe (Açgözlüden borç isteme, kıskanca (cimriye) borç verme)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Nakəsə borclu olma (Cimriye borçlu olma)
	<ul style="list-style-type: none"> • Gədadın borc alma ya toyda istər ya bayramda (Miskinden borç alma ya düğünde ister ya bayramda)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Qulluqçudan borc eləmə ya toyda ister, ya yasda (Hizmetçiden borç isteme ya düğünde ister ya yasta)
	<ul style="list-style-type: none"> • Jaman adamnan qarız alma, qarız alsañ da qarajat kılma (Kötü insandan borç olma, borç alsan da harcama)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Jamannan qarız alsañ, tar jerde janıñdı kısar (Kötü insandan borç alırsan, dar zamanda seni zorlar)
	<ul style="list-style-type: none"> • Yámándán qarzdär bolsäng, köp içindä yâqangdän âlar (Kötüye borçlu olsan, kalabalık içinde yakandan yapışır)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Nākäsdän qarzdär bolsäng, häm yolda qıstäydi, häm gördä (Cimriye borçlu olsan, hem yolda ister, hem mezarda)
	<ul style="list-style-type: none"> • Gedaya borçlı bolma, ya toyda dilär, ya bayramda (Dilenciye borçlu olma, ya toyda ister, ya da bayramda)

• **Ahılları bazara çıhártmışlar herkeş gendi ahlım beğenmiş**

Her insan kendi aklını bir başkasından daha üstün görür, farklı fikir ve düşünceler içinden en çok kendi ürettiği fikir ve düşünceyi evla görür.

• **Ben beğenmiyem allıyı; allı da beğenmiş şallıyı**

Herkes kendi ürettiği fikir ve düşünceyi evla görür, kimse kimseyi beğenmez.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Herkes öz aklını beğeni (Herkes kendi aklını beğenir)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ar kimdiki özünö ay körünöt (Herkes kendininki ay gibi görünür)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • İşə bax ala qarğa şux terlanı bəyənmiş (İşe bak ala karga şahini beğenmez)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ala-qarğa şüh terlanı begenmez (Ala karga şahini beğenmez)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Beğim meni beğenmez, men beğimi beğenmen (Beyim beni beğenmez, ben beyimi beğenmem)
	<ul style="list-style-type: none"> • Her kimiñ akılı özüne kemallı görner (Herkesin akılı kendine olgun görünür)

• **Hanım war ki arpa unundan aş éder hanım da war ki buğda ununu termaş éder**

Hünerli insanlar kısıtlı imkânları en iyi şekilde kullanır ve değerlendirmeye çalışır, beceriksiz insanlar ise en iyi malzemeyi dahi bir şey üretirken berbat hale getirir.

• **Beceren bacım gélsin**

Hünerli insanlar yeteneklerini ve akıllarını her yerde ön plana çıkarmayı başarırlar.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Arvat var ev yapar, arvat var ev yıhar (Kadın var ev yapar, kadın var ev yıkar)
	<ul style="list-style-type: none"> • Arvat var ev bezeği, arvat var ev tezeği (Kadın var evin süsüdür, kadın var evin tezeğidir)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Kadınıñ oñanı hazine, oñmazı kaza (Kadının beceriklisi hazine, beceriksizi kaza)
	<ul style="list-style-type: none"> • Erni er etken de kadın, evini ev eden de (Erkeği erkek eden de kadın, evini ev eden de)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşşı kadın işli olur, yaman kadın tişli olur (İyi kadın işli olur kötü kadın dişli olur)
	<ul style="list-style-type: none"> • Gəlin var gələr gətirər, gəlin var gédər itirər (Gelin var gelir getirir, gelin var gider yitirir)
	<ul style="list-style-type: none"> • Evi abad édən arvaddır (Evi abad eden kadındır)
	<ul style="list-style-type: none"> • Yaxşı arvad ərini bəy eylər yaman arvad zay (İyi hanım erini bey, kötü hanım ise zay eder)
	<ul style="list-style-type: none"> • Arvad var ev yığar, arvad var ev yıhar

	(Kadın vardır ev eder, kadın vardır ev yıkar)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir arvad var, arpa ununu aş éyler, bir arvad var, dokkuz deste nüş éyler, bir arvad var, kişi göynü hoş éyler (Bir kadın var arpa ununu aş eder, bir kadın var dokuz desteyi içer, bir kadın var kişinin gönlünü hoş eder)
	<ul style="list-style-type: none"> Arvad var kî, év yiğer, arvad var kî, év yiher (Kadın var ki ev yapar, kadın var ki ev yıkar)
	<ul style="list-style-type: none"> Ocağı kör éden çoğ olar, yandıran görek (Ocağı söndüren çok olur, yandıranı görelim)
	<ul style="list-style-type: none"> Évi ābad éden arvaddır (Evi abad eden kadındır)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Akıldı éyel az nérseni köp kılar, akılsız éyel köp nérseni joğ kılar (Akıllı kadın az nesneyi çok kılar; akılsız kadın çok nesneyi yok kılar)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yağşi hâtin arpa unni kabâb qılâr, yâmân hâtin buğdây unni harâb qılâr (İyi hanım arpa ununu kebab yapar, kötü hanım buğday ununu bozar)
	<ul style="list-style-type: none"> Yağşi hâtin göst quritâr, yâmân hâtin göst sasitâr (İyi hanım eti kurutur, kötü hanım eti kokutur)
	<ul style="list-style-type: none"> Epçil hâtin qâr qalâb qâzân qaynatar (Becerikli kadın kar üstünde kazan kaynatır)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yağşi ayal arpa ununu (nanı) aş (kebab) eder, yaman ayal buğday ununu daş (harap) eder (İyi kadın arpa ununu (nanı, ekmeği) aş (kebab) eder, kötü kadın buğday ununu taş (ziyan) eder)
	<ul style="list-style-type: none"> Ayal bar öy diker, ayal bar öy yıkar (Kadın var ev diker, kadın var ev yıkar)

• **Ġendini meġedeni biraġ da ġaç, meġedileni al da ġaç**

Kişinin kendini övmesi doğru bir davranış değildir, eğer bir övülecek yan varsa bunu kişinin çevresindekiler yapmalıdır.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sen seni maqtama, seni halk maqtasın (Sen seni övme, seni halk övstün)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Anası maқтаған kızını alma, halk maқтаған kızdan kalma (Annesinin övdüğü kızı alma, halkın övdüğü kızdan kalma)
	<ul style="list-style-type: none"> Öz özüñni maqtama halk seni maqtasın (Kendi kendini övme halk seni övstün)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ay özünü bəyənmiş qoy səni el bəyənsin (Ey kendini beğenmiş olan bırak seni yabancı beğensin)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Öz sözünü özgeden eşid (Sen kendini başkasından işit)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Öziñdi öziñ maqtama, birew maqtasın (Kendi kendini övme, başkası seni övstün)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sän öziñni maqtämä, seni biräv maqtäsın (Sen kendini övme, seni başkası övstün)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Enesi övenden ġaç, yeñnesi öveni alıp ġaç (Anasının övdüğünden kaç, yengesinin övdüğünü alıp kaç)
	<ul style="list-style-type: none"> Öz özüñe baha berme, il saña baha bersin (Kendi kendine değer biçme, el sana değer biçsin)

• **Allah eşeġe boynuz vérmiy ki camuşun partını deşmiye**

Mazlumlar zarar görmesin diye kötü niyet taşıyan kişilere arzuladığı güç verilmez.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Allah deveye kanat vérsydi dam duvarı yıhardı (Allah deveye kanat versydi damı duvarı yıkardı)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Süzöögön uyga kuday müyüzdön ayt pagan (Çok süsen ineğe Tanrı boynuz nasip etmemiş)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Eşşəyə boynuz vérsən vurar ölkəni dağıdar (Eşeğe boynuz versen vurur memleketi dağıtır)
	<ul style="list-style-type: none"> Tanrı eşşəyi tanıyıp boynuz vérməyib (Tanrı eşeği tanıyıp boynuz vermemiş)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Allah eşşegi tanımış kî, şaġ vérmemiş (Allah eşeği tanımış ki boynuz vermemiş)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Süzegeñ sıyrğa müyiz bermeydi (Süsen sığıra boynuz verilmez)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Hökizning şaġı eşäkdä bolsä, tirik zätni qoymazdı (Öküzün boynuzu eşekte olsa, canlı insan bırakmazdı)

	<ul style="list-style-type: none"> Eşäkkä mugüz bitsä, ât qarnini yârar (Eşekte boynuz çıksa, atın karnını yarar)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Alla düyä ganat bersedi, dam (üçek), divarı yıkardı (Allah deveye kanat verseydi, çatıyı duvarı yıkardı)

• **Vêrdük ğırhı gétđi ğorhu**

Bir kişinin hak etmeden elde ettiği kazanç onda kaygıya sebep olur, ne vakit o haksız kazanç elden çıkarsa o zaman o kişi rahatlar, artık korkmaz.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Vêr kırhı çekme qorhu (Kırkı ver korkuyu çekme)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ber kırkı, çekme gorkı (Ver kırkı, yaşama korku)

• **Çoĥ seçen seçintiye düşer**

Birçok seçenek içinde aşırı seçici davranan bir kişi adaylardan en kötüsünü tercih etmek durumunda kalır.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sêçe sêçe düştü hiçe! (Seçe seçe hiçe düştü)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Tañdağan tazġa jolıġar (Eş seçen kişi kele rastlar)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Tanlab tanlab tâzga uçrâbdi (Seçe seçe tazıya rast gelir)

• **Köpeksüz köw buldu deġneksüz geziy**

Kimseden korkmadan çekinmeden rahatça hareket edenler için kullanılan bir söz.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Köy köppeksiz gördi, ėli ağaşsız gördi (Köy köpeksiz eli ağaşsız gördü)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Oba yiyəsiz qalanda doñuz təpəyə çıxar (Oba sahipsiz kaldığında domuz tepeye çıkar)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Mısıq joġta tışkan töbege şıġadı (Kedinin yokluğunda sıcan tepeye çıkar)

• **Aç ġarın, ġuru çalın, salın taşşahlarım salın**

• **Aç ġarın, üsgeġ nalin, salın taşşahlarım salın**

Ekonomik durumu kötü, geçinemez haldeki birisinin başkalarına karşı kendini varlıklıymış gibi gösterme durumu üzerine söylenen bir söz.

• **Ewinde yoĥ bulġur aşı ġendi gezer bölükbaşı**

Gösterişe meraklı ve taşıdığı şartların olumsuzluğuna rağmen lüks yaşamaya devam eden kişiler için söylenir.

• **Göťü küllükde göynü beylikde**

Geçim derdinde fakat kendini yükseklerde görme eğiliminde olan bir kişi için söylenen bir söz

• **Ayrıni yoĥ içmeġe taĥtaravannan ġeder sıçmaya**

Gösterişe meraklı olan ve taşıdığı şartların olumsuzluğuna rağmen lüks yaşamaya devam eden kişiler için söylenir.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aşı yoĥ, ekmeġi yoĥ, çalın habeş toyudu (Yemeġi yok, ekmeġi yok, çalın çingene düġünüdür. / Yoksul kimsenin gösterişli davranışlarda bulunması üzerine söylenir)
	<ul style="list-style-type: none"> Ekmēġi yoĥ yemeġe, attan gider sıçmaġa (Ekmeġi yok yemeye, atla gider sıçmaya)
	<ul style="list-style-type: none"> Ķarnı ġurıldar, isti pârıldar (Karnı kuruldar, üstü parıldar)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Üyündö kaşık ayrıni çok kızınıñ atı Cuuratbek (Evinde bir kaşık yoġurdu yok kızının adı Halisyoġurtbeyi)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Acından ġünorta durur, bıyıġını yağ ilê burur (Acından öğleye kadar durur bıyıġını yağ ile burur)
	<ul style="list-style-type: none"> Ayrıni yox içməyə köprü axtarır keçməyə (Ayrıni yok içmeye köprü arar geçmeye)
	<ul style="list-style-type: none"> Heyvası yox narı yox qoy desinlər Şahbudaġın baġı var (Ayvası yok narı yok bırak desinler Şahbudaġın baġı var)
	<ul style="list-style-type: none"> Əynində donu yox başına papaq axtarır (Kıçında donu yok başına papak arar)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Quyuda yatır,özünü minarədə görür (Kuyuda yatar kendini minarede görür)
	<ul style="list-style-type: none"> Abı donum pırillar, baġırsaġım ġurullar (Mavi donum parlar, baġırsaġım kuruldar)

	<ul style="list-style-type: none"> Ayran yoğ ıce, atlı gédır sıçe (Ayranı yok içmeye, atlı gider sıçmaya) Évinde yoğ urvalık, başında var ağalık (Evinde yiyecek nevalesi yok, başında ağalık var)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Qaltasında tıyını joğ, tüyeniñ tisin aşıp köredi (Cebinde kuruşu yok, devenin dişini açıp görür) Katını joğ, hannıñ kızın alam deydi (Karısı yok, "hanın kızını alayım" der)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İçmäge âşi yoğ itining âti Bâytevat (İçmeye çorbası yok, köpeğinin adı baytevat [bir cins büyük köpek]) Süpräsida üni yoğ, tãm başida qoş tândir (Sofrasında unu yok, dam başında çifte fırını var)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Arpa tapmaz atına, nöker tutar sırtına (Arpa bulamaz atına, asker tutar ardına)

• **Yazın kölge gövanın gışın mızgı dar olur**

Bir şeye emek veren insan sonunda rahat eder. Yaz mevsiminin uygun zamanında çalışıp üretmeyen kışın yiyecek bulmakta zorlanır.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yazda başın kıynamasa kışda kazan kaynamas (Yazın başını zorlamasa, kışın kazan kaynamaz) Yazda çaçmağan güzde ormas (Yazın ekmeyen güzün biçmez)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Cayında catkan, kışında katat (Yazın yatan kışın halsiz düşer) Cazda kılğan meenetti, kışta köröt döölöttü (İlkbaharda emek veren kışın görür serveti) Cazda mağdırasañ, küzdö caldıraysıñ, kışta dabdıraysıñ (İlkbaharda keyfedersen güzün yalvarırsın kışın korkuya kapılırsın)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Baardeki areket küzdeki bereket (Bahardaki hareket güzdeki bereket) Yazda başı pişmegenniñ kışta aşı pişmez (Yazın başı pişmeyen kışın aşı pişmez)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağıllı kişi qışın qeydinə yayda qalar (Akıllı kişi kışın hazırlığını yazın yapar) Bahar gətirər qış aparar (Bahar getirir, kış götürür) Yaz günüdə tərleməyən qış günündə titrəyər (Bahar gününde terlemeyen kış gününde titrer) Yazda başı bişənin qışda aşı bişər (Yazın başı pişenin kışın aşı pişer)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Cövzada yığnan, sayada iyer [Yakıcı] sıcakta toplayan, gölgede [serinde] yer) Tomus depesi gaynamadıgıñ, gış gazanı gaynamaz (Yazın tepesi kaynamayanın, kışın kazanı kaynamaz)

• **Köw köwün üsdüne olur ew ewin üsdüne olmaz**

Köy halkı bir arada birbirini üzmeden kırmadan yaşamayı başarır; fakat iki aile anlaşarak bir arada yaşayamaz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Üy üstüne üy sıymas el üstüne el sıyar (Ev üstüne ev sığmaz, halk üstüne halk sığar)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İl ile sığar, öy öye sığmaz (El ele sığar, ev eve sığmaz)

• **Hağ'da düğün ekmeği Silbis'da can aşı³⁷**

Aynı anda farklı yerlerde sevinç ve üzüntü yaşanabilir, her şey insanoğlu içindir.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kimge külkü kimge yas (Kimine gülmek, kimine yas)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Garınca gara günde, gurbağa saz sohbetde (Karıncı kara günde, kurbağa saz sohbette)

• **Ahlın ola erim erim eriyesen ahlın olmağa bıgır bıgır bişesen**

Akıllı insanlar çevresinde oluşan her şeyi düşünür ve bunları kendine tasa eder, üzülürsün; akılsız, umursuz insanlar hiçbir şeyi kendine dert edinmezler, böylelikle de kolay kolay üzülmezler.

³⁷ Hağ ve Silbis Erzincan'ın merkezine bağlı birer köy adıdır.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Hağav halkını avliya eter, özünükin oñ eter (Aptal halkı deli eder, kendini doğru eder)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Kaygı adamdı öltüröt (Kaygı insanı öldürür)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Anı yokñıñ gamı yok (Düşüncesi olmayanın gamı yok)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ağıllı olup dərd çəkincə dəli ol dərdini çəksinlər (Akıllı olup dert çekeceğine deli ol dardını çeksinler)

• **Gocän köyneğini bir-iken iki étmiyeceksen**

Bir insana olduğundan fazla imkân verilirse bunu olumsuz yöne kullanılır. Kocasını kıskanan kadın onun değişik ve yeni kıyafetler giymesini istemez. Bunu bir aldatma vesilesi olarak kabul eder.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Erimni iki göleği bolmasın bolsa da biri yağasız biri yeñsiz bolsun (Erimin iki gömleği olmasın olursa şayet biri yakasız biri yensiz olsun)
----------------	--

• **Bi yérden oñ da çıhar poñ da**

Bir yerden, bir aileden, bir memleketten iyi adam çıktığı kadar kötü adam da çıkar.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bir avuzdan yaz da buz da çığa (Bir ağızdan yaz da buz da çıkar)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ocahtan oñ da çıhar poñ da (Ocahtan ok da çıkar bok da)
	<ul style="list-style-type: none"> • Bir ağaçta gül de biter tikān da (Bir ağaçta gül de biter diken de)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bir buluttan kar da yağar yağmur da (Bir buluttan kar da yağar, yağmur da)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bir tövlədə at da olar eşşək də (Bir ahırda at da olur eşek de)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bir anadan jaqsı da, jaman da tuwadı (Bir anadan iyi de, kötü de doğar)
	<ul style="list-style-type: none"> • Bir elde bir tentek jürmey me? (Bir ülkede bir yaramaz kişi yaşamaz mı?)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Átdan ála hām tugar, qāra hām (Attan ala da dogar, kara da)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bir garıpdan yağşam doğar, yamanam (Bir fakirden iyi de doğar, kötü de)

• **Enüklü qarğaya her şey heramdur**

Yavrularını beslemekle yükümlü olan canlılar yavrularının sağlıklı büyümeleri için sahip oldukları imkânları onlar için kullanmalıdırlar.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Balalı qarğa toyunmas (Yavrulu karga doymaz)
	<ul style="list-style-type: none"> • Balalı tavuq toyunmas (Yavrulu tavuk doymaz)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Balalı qarğaya pay düşmöz (Yavrulu kargaya pay düşmez)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Çağalı qarğa poh yetmez (Çocuklu kargaya bok yetmez)

• **Adım Reşit sen söyle sen aşit**

Bir kişinin söylediği söz ya da nasihati dinlememek, söylenenleri dikkate almamak

• **Gélin büldüğünü işler gaynana çılığını³⁸ dişler**

Gelinler kaynanalarının söylediği ya da yapmasını istediği hiçbir şeyi onların isteğine göre yapmazlar; böyle olunca da kaynanalar bu duruma çok üzülür ve içerlenirler.

• **Çérçi çağırırý eşşeg anğırırý**

Bir kişinin söylediği söz ya da nasihati dinlememek, söylenenleri dikkate almamak

• **Eferim oğlum Áhmet sen bu yolda devam ét**

Edilen nasihati dinlemeyip yanlış yolda gitmeye devam eden kişiye söylenen eleştirel bir söz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Anası aytar, kızı kaytar (Anası söyler, kızı geri döner, yapmaktan vazgeçer)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bilgen bilgenini işler, bilmeğen parmağını tişler

³⁸ Çıllık: Kadının cinsel organı

	(Bilen bildiğini yapar, bilmeyen parmağını dişler)
	• Sen ne desen de, o kene avasın çala (Sen ne desen de, o yine kendi havasını çalar)
Kaşkay Türkçesi	• Adın nedir?- Reşid.- bir deyende, bir eşid (Adın nedir? Reşid, bir dediğinde bir işit)
	• Kərə eşşek cıngırovu? (Kara eşek cıngırağı mı)
Türkmen Türkçesi	• Bilen bilen işler, bilmedik barmağını dişler (Bilen bildiğini işler (yapar), bilmeyen parmağını dişler)

• **Ayı ğardaş, ğurt ğardaş, gine ğardaş gine ğardaş**

Bir insanın kardeşi kötü de olsa bir vesile ile yine de sevilir, ona sahip çıkılır.

Kumuk Türkçesi	• Anadaşnı açuvu bolsa da geği bolmas (Annesi bir olanın kızgınlığı olsa da kini olmaz)
Azerbaycan Türkçesi	• Qardaş qardaşı bıcaqlar sonra dönüb qucaqlar (Kardeş kardeşibıcaqlar sonra dönüp kucaklar)
	• Qardaş qardaşın pis gününü istəsə de ölümünü istəməz (Kardeş kardeşin kötü gününü istese de ölümünü istemez)
	• İki qardaş savaşmış axmaq buna inanıb (İki kardeş savaşmış, ahmak buna inanmış)
Kaşkay Türkçesi	• Qardaş qardaşı bıcaqlar, ondan sora kucaklar (Kardeş kardeşi bıcaqlar ondan sonra kucaklar)
	• Kaka kakanın etini yése, sümüğünü sindirmez (Kardeş kardeşin etini yese de kemiğini kırmaz)
Kazak Türkçesi	• Aġayında ökpe bar da, kek joq (Kardeşte öfke vardır, nefret yoktur)
Özbek Türkçesi	• Aġa-ini arazli bolsä häm, ġarazli bolmäs. (Abi kardeş dargın olsa bile, kinleri olmaz)
Türkmen Türkçesi	• Aġa iniden azar bar da, bizar yok (Aġabeye kardeşten sıkıntı var da bıkkınlık yok)

• **Geldi hêrs gêtdi baş gêtdi hêrs hanı baş**

İnsanın öfkeleniğinde kendine hâkim olması gerekir. Yoksa olumsuz sonuçlar ortaya çıkar.

• **Hêrsinen barabar ahl da uçar gider**

İnsan öfkeleniğinde aklına, mantığına ve davranışlarına hâkim olamaz.

Kumuk Türkçesi	• Açuv gelir, bilim geter; bilim gelir, açuv geter (Öfke gelir bilim gider; bilim gelir öfke gider)
Irak Türkmen Türkçesi	• Āciġ gêlî üz sarâlî, āciġ gider üz kerêlî (Öfke gelir yüz sararır, öfke gider yüz kararır)
Azerbaycan Türkçesi	• Acıqlı başda aġıl olmaz (Acıklı [üzüntülü] başta akıl olmaz)
Kaşkay Türkçesi	• Kızgın başda Öêkil olmaz (Öfkeli başta akıl olmaz)
Kazak Türkçesi	• As tāsısa katıġı töġiler, aşuw tāsısa aklı töġiler (Yemek taşa malzemesi dökülür, öfke taşa aklı dökülür)
	• Aşuw asıp jürgen jerde, akıl kaşıp jüredi (Öfkenin geçtiği yerden akıl kaçar)
Türkmen Türkçesi	• Gahar geler yüz saralar, gahar gider yüz garalar (Öfke gelir, yüz sararır, öfke gider, yüz kararır)
	• Gahar gelse, akıl gaçar (Öfke gelince akıl kaçar)
	• Gahar önden yörär (gelir), akıl ızdan (soñundan) (Öfke önden yürür (gelir), akıl arkasından (peşinden))

• **Ekmek yémeden ġolayı yoġ, çéynemeden yutulmıy**

İnsan bedava bir şey elde etse bile elde ettiği şeyin gereğini yerine getirirken yine de çaba sarf etmek zorundadır.

Türkmen Türkçesi	• Çéynemesen nanam gecmez (Çiğnemezsen ekmek de (boğazdan) geçmez)
------------------	---

• **Ĥembelli gêlin oġlan doğurmuş**

Planlı başlanılan işlerde istenilen sonuca ulaşılır.

Özbek Türkçesi	• Uringan hâtin oġil tuġar (Gayret eden hanım oġul doğurur)
----------------	--

• **Yeründüklerim dağların başında gınadırlarım fındurun başında**

Bir insanın sevmediklerinin yakınında, özendiklerinin ise uzak ve yabancı olması durumunda söylenen bir söz.

Kumuk Türkçesi	• Yılanın süymeyen otu teşigini adında biter (Yılanın sevmediği ot deliğinin önünde biter)
Kaşkay Türkçesi	• İlan yarpızdan yamanı gelir, yarpız burnu deminden göyerer (Yılan yarpızdan hoşlanmaz, yarpız burnunun dibinde biter)
Azerbaycan Türkçesi	• İlanın zâhlâsi yarpızdan gédâr, o bitâr yuvasının ağzında (Yılan yarpızdan hoşlanmaz, o da yuvasının ağzında biter)
Kazak Türkçesi	• Jılanın süymes ası, inniñ awzına şıgadı (Yılanın sevmediği yemek inin ağzına gelir)

• **Ele düşdüm ki hargâ hem gurt yedi hem garga**

Zenginken fakir olana hiç kimse ne yardım etmez, ona acımaz ve hiçbir surette yanında yer almaz.

Irak Türkmen Türkçesi	• Düşenin yoldaşı olmaz inanmazsav düş de gör (Düşenin yoldaşı olmaz inanmazsan düş de gör)
Azerbaycan Türkçesi	• Yıxılanın dostu olmaz (Düşenin dostu olmaz)
Kaşkay Türkçesi	• Varlı gününde dostun çoğ olar (Varlı gününde dostun çok olur)
Kazak Türkçesi	• Jüzigi barda Süleymen, jüzigi johta sümireygen (Yüzüğü varken Süleyman (AS) yüzüğü yokken zavallı)
Türkmen Türkçesi	• Bekre balık etini iymeyân canım, porsı goyun etine zar boldum (Mersin balığı etini yemeyen canım, pis kokulu koyun etine muhtaç kaldım)

• **Herkeş gendi çuhurunu doldurur**

Herkes sırası ve eceli yetince ölür; kimse bir başkasından ne önce ne de sonra kendi isteğine göre ölümü yaşayamaz.

• **Ecelsüz baş gora girmez**

Kimse eceli gelmeden ölmesi mümkün değildir.

Kumuk Türkçesi	• Accal yetmey, ölüm yok (Ecel yetişmeden ölüm yok)
	• Acallı öler kırğında (Salgın hastalık zamanında eceli gelen ölür.)
	• Avruvlunu aldında accallı öler (Hastadan önce eceli gelen ölür)
Kırgız Türkçesi	• Ay talaadan aktan ok acalduuga colugat (Çölden atılan ok eceli gelmişe rastlar)
	• Bir üydün carığı bir üygö tiybeyt, biröönün körüne biröö kirbeyt (Bir evin ışığı bir eve ulaşmaz, birinin mezarına başka biri girmez)
Azerbaycan Türkçesi	• Ecəl öz vaxtında gələr (Ecel vaktinde gelir)
Kaşkay Türkçesi	• Bé-mar adam ölmez, eceli gelen adam öler (Hasta adam ölmez, eceli gelen adam ölür)
Kazak Türkçesi	• Ajal jetpey şıbın da ölmes (Ecel yetişmeden sinek bile ölmez)
Özbek Türkçesi	• Ācāl yetmäy, çivin ölmäs (Ecel gelmeden, sivrisinek ölmez)
Türkmen Türkçesi	• Yatan ölmez, yeten öler (Yatan ölmez, (vakti) yeten ölür.)

• **Öküzüm böyüğ olsun da çüte gétmesin**

Bir nesnenin gösterişi her zaman önemlidir, çalışma düzeni ve fonksiyonu o kadar dikkat çekici değildir.

Azerbaycan Türkçesi	• Eşşəyim bozdur, dəyirmanı getməyir (Eşeğim bozdur, değirmene gitmiyor)
Kazak Türkçesi	• Jemese de may jaqsı, bermese de bay jaqsı (Yenmese de yağ iyi; vermese de zengin iyi)
Özbek Türkçesi	• Onğa ālgın, birga sāt, ātung çıqsa sāvdağar (Ona aldığını bire sat adın tüccara çıksın)

• **Camının mumunu yiyen kedinin gözü kör olur**

Kutsal mekânlara saygı göstermek lazım, aksi takdirde saygısızlık eden Allah ve toplum nezdinde gerekli cezaya çarptırılır.

Azerbaycan Türkçesi	• Məscid şamını yéyən pişik kor olar
---------------------	--------------------------------------

	(Mescidin mumunu yiyen kedi kör olur)
--	---------------------------------------

• **Élden aldım elliğim sahan vérim bolliğim**³⁹

Sahip olunan bir nesneden fazla olmadığı için başkasına verememe durumunda söylenen bir söz.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Yoluxda nə var, qırığa nə vérsin (Fakir de ne var ki fukaraya versin) • Yanığın nəyi var ki, yoluğa nə versin (Yanığın neyi var ki yoluğa ne versin)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bar bolsa köre almas, joǵ bolsa bere almas (Varlıklı kişi göremez, yoksul kişi veremez)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Yoksuzluk comardıñ elin bağlar (Yoksulluk, cömertin elini bağlar)

• **Oǵlan anası aǵur danası ǵız anası ıraf álması**

Evlenenler şartlar gereği erkek tarafının anne ve babasıyla kaldığı için erkeğin annesi değersiz, gelinin annesi uzakta olduğu için değerli olur.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Arvad qoǵumu şirin olar (Hanımın akrabası tatlı olur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Alıs jerge qıda bolsañ, tüye tüye as keler, jaǵın jerge qıda bolsañ, tüye tüye söz keler (Uzak yere dünür olursan, deve yüküyle aş gelir; yakın yere dünür olursan, deve yüküyle söz gelir)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Daşkı guda sılaǵlı gucak acıp böküşer, yakındakı biǵadır eşek kimin depişer (Uzaktaki dünür hürmetli, kucak acıp sarılır, yakınındaki değersiz eşek gibi tepişir)

• **Ǵaynasın ǵazanım, yésin ǵızanım**

Cimri insanlara kendi mallarını yemek zor gelir, bunun yerine başkalarının mallarını yemek isterler.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Étə pul vérməz küftənin böyüyündən yapışar (Ete para vermez köftenin büyüğünden yapışır) • Sizin evdə yéyak bizim evdə oynayaq (Sizin evde yiyelim, bizim evde oynayalım)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Azanıña kelmeymin, ǵazanıña kelemim (Ezanına gelmem, ǵazanına gelirim) • Seniñ atıñ jüre tursın, meniñ atım tura tursın (Senin atın yürüyedursun, benim atım duradursun)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Özınıkıdä cinçiräq yâqmaǵan, birävnıkıdä şamçiräq yâqar (Kendi evinde çinili lamba yakmayan, baskasının evinde mumlu lamba yakar)

• **Toǵun açdan ne ǵáberi**

Varlıklı olanlar yoksulların halinden anlamaz.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aç kadrin tok bilbeyt (Aç kadrini tok bilmez / Tok açın halinden anlamaz) • Karını toktun kayǵısı cok (Karnı tok olanın kayǵısı yok)
Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aç ǵadirin toǵ bilmes (Açın halini tok olan bilmez) • Atlı yayavnu kayǵısın bilmes (Atlı yayanın kayǵısını bilmez)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Toǵun açdan ne ǵáberi var (Tokun Açtan ne haberi var)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Tamaǵı toǵnıñ kayǵısı yoǵ (Damaǵı tok olanın kayǵısı yok) • Toǵ açnıñ ǵadrini bilmez (Tok açın kadrini bilmez)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Qarnı toxun qayǵısı olmaz (Karnı tokun kayǵısı olmaz)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Atlı piyadadan ǵéber yoǵu, toǵ açdan (Atlının yürüyenden, tokun açtan haberi yok) • Toǵuñ açdan ǵéberi olmaz (Tokun açtan haberi olmaz)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • As ǵadirin toǵ bilmes, at ǵadirin joǵ bilmes (Aşın kıymetini tok bilmez; atın kıymetini fakir bilmez)

³⁹ Bollik: Erkeğin cinsel organı

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aç qadrini tok bilmäs (Aç halini tok bilmez)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Dokuñ açdan habarı yok (Tokun açtan haberi yok)

• **Açından ölenin mezeri yoh**

Hiç kimse asla aç kalmaz, kesinlikle karnını doyuracak bir geçim yolu elde eder.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Açdan ölgenni kaburu yok (Açlıktan ölenin kabri olmaz)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aştan ölgen kisiniñ molası jok (Açlıktan ölen kişinin mezarı yok)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aç öleniñ hem ayrı mazarı yok (Aç ölenin ayrı bir mezarı olmaz)

• **Açı gıpraşdurma, tohu depreşdürme**

Karnı aç olan bir kişiye iş yaptırıp daha da acıkmasına sebebiyet verme, karnı tok olan birine de dokunma, yediklerini hazmedebilmesi için biraz dinlensin.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ācı işletme, tohu terpetme (Aç olanı çalıştırma, tok olanı da yerinden kaldırma)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Acı dindirmə, toxu tərəptmə (Acı dindirme toku rahatsız etme)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Acı gepletme, doki derletme (Acı konuşturma, toku terletme)

• **Poh yiyen gıaşuğunu cebinde taşur**

Bir işi yapacak olan kişinin kullanması muhtemel aletleri yanında bulundurması gerekir.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Poh aşagan gışini qaşığı belinde bolur (Bok yiyen kişinin kaşığı belinde olur)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aş yéyənini qaşığı belində olar (Aş yiyenin kaşığı belinde olur)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Poh yéyeniñ qaşığı belinde olası (Bok yiyenin kaşığı belinde olması gerekir)

• **Açıhana aş yapdurma, üşüyene ataş yağdurma**

Aç olan kişiye yemek yaptırırsan ve üşüyen kişiye de ateş yaptırırsan ihtiyaç olandan fazla malzeme kullanır.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Açıkkanğa aş pışırtıpa, üşügöngö ot caktırba (Acıkana aş pişirtme üşüyene ateş yaptırma)
Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Açğa kazan asdırma, suvukğa ot yaqdırma (Aça kazan astırma, üşüyene ateş yaptırma)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Açka kazan astırma, toñganğa ot yaqtırma (Aça kazan astırma, üşüyene ateş yaptırma)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aşıkkanğa kazan astırma, toñganğa otın jaqtırma (Acıkana kazan astırma, üşüyene ateş yaptırma)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aca gazan asdırma, uşäne ot yaqdırma (Aca kazan astırma, üşüyene ateş yaptırma)

• **Açıhmış, gıdurmuşdan beşerdür**

Bir şeyin yokluğunu uzun zaman çeken bir kişi onu gördüğünde gözü başka bir şey görmez ve adeta ona saldırır.

• **Aç it firm yıhar**

Aç kalan karnını doyurmak için her türlü yolu dener; hırsızlık da yapar, arsızlık da...

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Açka kişi uruşçaak, arık kişi tırışçaak (Aç kişi kavgacı, zayıf kişi inatçı)
	<ul style="list-style-type: none"> • Açka kişiniñ açuusu caman (Acın öfkesi yaman [olur])
Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Açlık düşmanıñ kabağın da tanıtır (Açlık düşmanın eşliğini de tanıtır)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ac aman bilmez, uşah zaman bilmez (Aç kişi aman bilmez, çocuk zaman bilmez)
	<ul style="list-style-type: none"> • Acın imanı olmaz (Aç kişinin imanı olmaz)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aç it kattı tışler (Aç köpek kötü ısırır)
	<ul style="list-style-type: none"> • Toklık yaraştırır, açlık talaştırır (Tokluk barıştırır, açlık dalaştırır)

Azerbaycan Türkçesi	• Acımış qudurmuşdan bətdərdir (Acıkmış kudurmuştan betərdir)
	• Ac qudurğan olar, yalavac oynayan (Aç kudurğan olar yalavaç oynak)
	• Aclıq ayıya darayı oxudar (Açlık ayıya türkü okutur)
	• Bir ac qudurur bir yalavaç (Bir aç bir de yalavaç kudurur)
Kaşkay Türkçesi	• Acda iman olmaz, tohdə aman (Aç insanda iman olmaz, tok insanda aman)
Kazak Türkçesi	• Aş, atasın tıñdamas (Aç insan babasını bile dinlemez)
Özbek Türkçesi	• Aç atasını tanımas (Aç babasını tanımaz)
Türkmen Türkçesi	• Acığan guduzlardan betər (Acıkan kudurmuştan betər)

• **Açıhan doymam, susuzan ғанmam sanur**

Uzun süre bir nesnenin yokluğunu çeken kimse o nesneden ne kadar fazla elde etse de onun kendisine yetmeyeceğini sanır.

Kumuk Türkçesi	• Açını da toknu da birbirinden başgaliğı yartı çapelek (Aç ile tokun birbirinden farkı yarım çörek [ekmek])
Azerbaycan Türkçesi	• Aclıq ilə toxlıqın arası bir parça çörəkdir (Açlık ile tokluğun arası bir parça ekmektir)
Kaşkay Türkçesi	• Acınan tohuñ arası bir tikke çörəkdir (Aç ile tokun arası pir parça ekmektir)
Kazak Türkçesi	• Aşkan karın toymastay, toyğan karın aşpastay (Acıkan karın doymaz gibidir, doyan karın acıkmaz gibidir)

• **Devrüş devrüşü bulur teğgede hacı hacıyı bulur Mekğede, deyyus deyyusu bulur dağğada**
İnsanlar kendi karakterlerine uygun kişilerle bir arada bulunurlar.

Kumuk Türkçesi	• Adam yoldaşları bulan tanılır (Adam arkadaşları ile tanınır)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Yaşşığa uyğan yaşşı olur, yamañga uyğan yaman olur (İyiye uyan iyi olur kötüye uyan kötü olur)
Azerbaycan Türkçesi	• Sərxoş sərxoşu meyxanada görər (Sarhoş sarhoşu meyhanede görür)
	• Dərvişi təkyədə sərxoşu meyxanada axtar (Dərvişi tekkede, sarhoşu meyhanede ara)
	• Hacı hacını Məkkədə görər (Hacı hacıyı Mekke'de görür)
	• Hacı Məkkəyə dərviş təkyəyə (Hacı Mekke'ye, dərviş tekkeye)
	• Mollanı məsciddə sərxoşu meyxanada taparsan (Mollayı məscitte sarhoşu meyhanede bulursun)
	• Yoldaşını göstər mənə, sənin kim olduğunu deyim (Yoldaşını bana göster, senin kim olduğunu söyleyeyim)
Kaşkay Türkçesi	• Oğrı adam oğrıyı tız bular (Hırsız adam hırsız tez bulur)
Kazak Türkçesi	• Jigit joldasınan belgili, sarbaz kıl basında belgili (Yiğit yoldaşından bellidir; asker bölüğünde bellidir)
	• Jaksımen jürseñ, jaksı bolarsıñ, jamanmen jürseñ, jin urıp, baksı bolarsın (İyi insanla yaşarsan, iyi olursun; kötü insanla yaşarsan, cin çarpıp, baksı olursun)
	• Kojə men kojə Mekke'de buluşur, ya da nikahta buluşur (Hocayla hoca Mekke'de buluşur, ya da nikahta buluşur)
Özbek Türkçesi	• İki qırğançı bir tuqanda tãpişar (İki serseri bir dükkanda buluşur)

• **Hañ yérde ғalsa göğ oñlar biñmez**

Allah'ın adaleti çoktur ve bundan şüphe duyulmaz. Bu yüzden kimsenin hakkı kimsede kalmaz.

Kumuk Türkçesi	• Adilsiz tögülgen kan yerde yatmas (Haksız dökülen kan yerde kalmaz)
Irak Türkmen Türkçesi	• Kimsenin ahi kimsede kalmaz (Kimsenin ahi kimsede kalmaz)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Kimsenin aqqı kimsede kalmaz

	(Kimsenin hakkı kimsede kalmaz)
Azərbaycan Türkçəsi	• Nahaq qan yerdə qalmaz (Haksız dökülen kan yerde kalmaz)
Kaşkay Türkçesi	• Nā-haḡ qan yerdə qalmaz. (Haksız dökülen kan yerde kalmaz)
Özbek Türkçesi	• Nahaq qan yerde yātmās (Haksız dökülen kan yerde kalmaz)
Türkmen Türkçesi	• Nāhak gan yerde yatmaz (Haksız kan yerde yatmaz)

• **Gırhında saz örğenen ahirette çalar**

Zamansız öğrenilen bilgi insana pek de fayda sağlamaz.

Kumuk Türkçesi	• Altmışında arğanğa üyrogen, ahıratda soğar (Altmışında akerdeon öğrenen ahirette çalar)
Azərbaycan Türkçesi	• Altmışında zurna çalmaḡ öyrənən axirətdə çalar (Altmışında zurna çalmayı öğrenen ahirette çalar)

• **Babası ölen dewül anası ölen yétümdür**

Bir kişi asıl babası öldüğünde değil, annesi öldüğünde yetim kalır.

Kumuk Türkçesi	• Anası ölgen getri yetim (Anası ölen gerçek yetimdir)
Kırgız Türkçesi	• Ataluu bala arsız cetim, enelüü cetim erke cetim (Babalı çocuk arsız yetim, anneli yetim nazlı yetim)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Babasız qalğan öksüz degil anasız qalğan öksüzdür (Babasız kalan öksüz değil anasız kalan öksüzdür)
Azərbaycan Türkçesi	• Atası ölən yetim qalmaz anası ölən yetim olar (Babası ölen yetim kalmaz anası ölen yetim kalır)
Kaşkay Türkçesi	• Uşaq atadan yétim olmaz, anadan yétim olar (Çocuk babadan yetim olmaz, anadan yetim olur)
Türkmen Türkçesi	• Enesiz (oğlan) günde yetim, atasız (oğlan) toyda (Anasız (oğlan) her gün yetim, babasız (oğlan) toyda)

• **Çız anadan örğenür oda düzmeyi, oğul babadan örğenür suwaḡ gézmeysi**

Kızlar annelerini; erkekler babalarını örnek alır.

• **Yawru ğuş yuwadan gördüğünü yapar**

İnsanlar ilk eğitimlerini anne ve babasından, dolayısıyla ailesinden alırlar.

Kırgız Türkçesi	• Ağanı körüp ini ösöt, Ecenı körüp siñdi ösöt (Ağabeyi görerek erkek kardeş büyür, ablayı görerek kız kardeş büyür)
	• Ağası mingen attı inisi minet, atası salgan kuştı, balası salat (Ağabeyinin bindiği ata erkek kardeşi biner, babasının saldıği kuşu çocuğu salar)
	• Bala cakşısı atanın dañkı, kız cakşısı enenin dañkı (Çocuğun iyisi babanın ünü, kızın iyisi annenin ünü)
Kumuk Türkçesi	• Anası terekge minse, kıızı butaḡa miner (Anası ağaca çıksa, kıızı budaḡa çıkar)
	• Anasına oşar balası, ekmegine oşar qalaçı (Anasına benzer çocuğu, ekmeğine benzer somunu)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Uyasında görgenni uçğanda da eter (Yuvasında gördüğünü uçtuğunda da yapar)
	• Ana barğan yerge bala da barrır (Annenin gittiği yere çocuk da gider)
	• Anadan kórgen ton biçer, babadan kórgen oḡ atar (Anneden gören don biçer, babadan gören ok atar)
	• Bala ne kórse şunu yapar (Çocuk ne görse onu yapar)
Azərbaycan Türkçesi	• Eçki otların yerde ulaḡı da otlar (Keçinin otladığı yerde oğlağı da otlar)
	• Ağaca çıkan keçinin dala baxan ağlağı olar (Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur)
	• Ana tókəni bala yığar (Ananın döktüğünü çocuk toplar)
Kaşkay Türkçesi	• Ananın keçdiyi köprüdən kıızı da keçer (Annenin geçtiği köprüden kıızı da geçer)
	• Anasına baḡ kıızını al, kıraḡına baḡ bézini al (Anasına bak kıızını al, kenarına bak bezini al)
Kazak Türkçesi	• Anasın körip kıızın al, Atasın körip kıızıñ ber

	(Anasını görüp kızını al babasını görüp kızını ver)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ānadan körgan ton biçär, ātadan körgan oq oynar (Anadan gören don biçer, babadan gören ok oynar)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ata gören oğul saçak yazar, ene gören gız minder serer (Baba gören oğul sofrā örtüsünü serer, ana gören kız minder serer)

• **Ġomşunun tavuğu Ġomşuya ġaz, ġarısı ġız görünür**

Bir insana başkasının malı sahip olduğu özelliğlerden çok daha fazlaymış gibi görünür.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ĥonşunu Ĥorazı kazday katını kızday (Komşunun horozu kaz gibi, kadını kız gibi) • Ariv katın Ĥonşuda yahşı (Güzel kadın komşuda iyi)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Biröönün katını biröögö kız körünüt (Başkasının karısı kız görünür)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Komşununı tavuğu kaz, kelini kız körünir (Komşunun tavuğu kaz, gelini kız görünür)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Özgə əlində kömbə böyük görünər (Başkasının elinde kömbe büyük görünür) • Özgənin qarğası özgəyə qırğı gelir (Yabancınnın kargası başkasına atmaca gelir)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Ķonşı tovuğu ġaz görüner (Komşunun tavuğu kaz görünür) • Ķonşımın dul arvadı kişim gözüne kız gelir (Komşunun dul karısı benim gözüme kız gelir)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Körşilestiñ tawığı birewge kaz bop körinedi (Komşunun tavuğu, başkasına kaz görünür) • Birewdiki birewge kızday köriner (Birin malı, birine nazik görünür)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Qosniga qosnining tãvugi kãrkli kãrinar (Komsuya komsunun tavugu güzel görünür) • Qosnining tãvugi ġãz kãrinar, kelinçãđi qız (Komşunun tavuğu kaz görünür, gelini kız)

• **Babān uşãđı mı var**

Bir insanın bir başkasına hizmet etme zorunda olmadığını anlatmak üzere kullanılan bir söz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Atañnı ĵara kulu tũđulmen (Babanın uşãđı değilim)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Men ki, badıncan nokeri deyilem (Ben ki patlıcan işçisi değilim)

• **Dilden ġelen elden ġelse fıĵğarelerin hepisi padişah olurdu**

Zenginlik ancak gayretle olur, çalışmakla değil de istekle zengin olunsaydı dünyada fakir kalmazdı.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Aytma tıñç, etme kıyın (Söylemek kolay, etmek [yapmak] zor)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Cel söz canga darı bolboyt (Boş söz cana ilaç olmaz)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Tılne söylegence kolnen işlep kãster (Dille söyleyeceğine elle yapıp göster)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Demek kolaydır yerinə yetirmək çətin (Demek kolaydır yerine getirmek zor) • Dildən ġələn əldən ġəlsə kasıb kusub varlanar (Dilden gelen elden gelirse fakir fukara zenginleşir)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Dilden gelen, elden gelse, her kimse padişah olar (Dilden gelen elden gelse herkes padişah olur)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Köngilġa kelġan qoldān kelsa, bitmaydġan iş qālmās (Gönle gelen elden gelse, bitmeyen iş kalmaz)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Dilden gelen elden gelse, bar geday sultan bolardı (Dilden gelen elden gelse, her dilenci sultan olurdu)

• **Mereğde yafān ĵedinin ömrü uzun olur**

Hiçbir iş yapmayan yorulmaz.

• **Anamın aşı fāndurun başı**

Hiçbir iş yapmadan yan gelip yatmanın güzelliğini anlatan bir söz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> • Bilmesni bileği avrumas (İş bilmeyen kişinin bileği ağrımaz)
----------------	--

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İşi yokka künde bayram (İşi olmayana her gün bayram)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bilmäganning bilägi talmäs (Cahilin bilegi yorulmaz)

• **Ya' debellen ğaĥ bahabalan, iş yoĥ görek ér yoĥ varaĥ**

Bir amacın peşinden gitmeyen ve rahatını seven insanlar için söylenen bir söz.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Geti yim, ört yatım, bekle ölmüyim Ver yim, ört yatım, bekle canım çılmasın (Getir yiyeyim, ört üstümü yatayım, bekle ölmeyeyim)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Verem yéyeñ, gözleyem ölmeyeñ (Vereyim yiyesin, gözleyeyim ölmeyesin)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Alma biş, ağzıma düş (Elma yetiş, ağzıma düş)

• **Ğuş ki, Ğuş barĥanasıynan uçar**

Bir kişi bulunduğu yerde aile ve aile efradıyla hep birlikte bulunmayı bir arada olmayı ister, yalnız yaşayamaz.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Torĝay uça topinen (Serçe uça sürüsüyle)
Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir adamdan ahlü bolmas (Bir adamdan aile olmaz)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yalınkız daş difar olmaz (Yalnız taş duvar olmaz)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yalgiz itning hurgani bilinmäs, yalgiz kisining yurganı bilinmäs (Yalnız itin ürdüğü bilinmez, yalnız adamın yürüdüğü bilinmez)

• **Bi ürikli dana bi nahırı poĥ éder**

Bir toplulukta ahlak ya da karakter açısından zayıf olan kimse o toplumdaki diğer insanlar iyi olsa bile onların adına zarar verir.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir kıçıv tana bütün tuvarını poĥlar (Bir ötüreklî dana bütün sürüyü boklar)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir kumalak bir karın maydı bulgayt (Bir tezek, bir tulum yağı bulandırır)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir dana bir naxırın adını batırar (Bir dana bir sürünün adını batırır)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir baş soĝan bir kazanı koĥudar (Bir baş soĝan bir kazanı kokutur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ķotr teke Ķora bıĝar (Uyuz teke ağılı kirletir)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir obanı bir ovlak bozarmış (Bir obayı bir oĝlak bozarmış)

• **Aĥılsuz işi yol ĝocaltur**

İyice düşünülmeden, planlanmadan yapılmaya çalışılan işin, bitecek gibi görüldüğü sırada, eksikleri ortaya çıkar. Bu eksiklerin tamamlanması için geriye dönmek gerekir. İkinci kez bitecek sanıldığı zaman başka eksikler baş gösterir; bir daha geriye dönülür. Bu durum hem birçok yorgunluklara, hem de çok vakit kaybına mal olur.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Cıynaklı ozar, cıynaksız çarıĝın tozar (Özenle çalışan aşır gider, özensiz çalışan çarıĝını tozatur)
	<ul style="list-style-type: none"> Başda ĥakıl bolmasa eki ayaĝa güc bola (Başta akıl olmasa iki ayaĝa zahmet olur)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aĥılsız başın zahmetini ayaĝ çeker (Akılsız başın cezasını ayak çeker)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Akılsız başın belasını ayak çeker (Akılsız başın cezasını ayaklar çeker)
	<ul style="list-style-type: none"> Başta akıl olmasa eki ayaĝa zor kelir (Başta akıl olmazsa, iki ayaĝa zor gelir)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Axmaĝın aĝlı başında olmaz dabanında olar (Ahmaĝın akli başında olmaz tabanında olur)
	<ul style="list-style-type: none"> Axmaq başın belasını ayaqlar çeker (Ahmak başın belasını ayaklar çeker)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Akılsız bas, ayaĝa damıl bermes (Akılsız baş, ayaĝa mola vermez)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ahmâq öz âyâĝidân ĥârirâr (Ahmak kendi ayaĝından yorulur)
	<ul style="list-style-type: none"> Bâşda aql bolmäsä, âyâĝda tinim yoĝ

	(Başda akıl olmasa, ayagın rahatı yoktur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Akılsız başın yukuni ayaklar çeker (Akılsız başın yükünü, ayaklar çeker)

• **Çoçluğ guzu kom önünde belli olur**

Gelecekte önemli olacak bir kişi bunun ilk belirtilerini küçük yaşlarda ortaya koyar.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bolağan zat ciceginden belgili bolur (Olacak şey civcivliğinden belli olur)
	<ul style="list-style-type: none"> Ögüz bolacak tana tanavundan belgili (Öküz olacak dana danalığından bellidir)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> At boluuçu kulundun müçösünön belgilüü, Kişi boluuçu balanın kirpiginen belgilüü (At olacak kulun uzuvlarından belli, adam olacak çocuk kirpiğinden belli)
	<ul style="list-style-type: none"> Bolor kulun celedebulkuyt, bolor bala beşikte bulkuyt (İyi olacak tay bağlandığı yerden fırlar, adam olacak çocuk beşikten fırlar)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Olacak bala beşiğinde belli (Olacak çocuk beşiğinde belli)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağıllı uşaq bələkdə özünü göstərər (Akıllı çocuk belendiğinde kendini gösterir)
	<ul style="list-style-type: none"> Öküz olacaq dana poxundan bilinər (Öküz olacak dana bokundan bilinir)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bolar bala boğman (Adam olacak çocuk bokundan belli olur)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ādām bolār yigit ādātīdān ma'lum, tulpār bolār qulūn müçāsīdān (Adam olacak yigit huyundan bellidir, cins at olacak tay, müçesinden [erkeklik organı] belli olur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Adam bolcak çağa, bokundan belli (Adam olacak çocuk, bokundan belli)

• **Ĝurt tıvini değişdürür huyunu değişdürmez**

Hain insanlar görünümünü değişebilir fakat huyunu ve karakterini asla değiştirmez.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Börü kılığın taşlamas (Kurt huyunu değiştirmez)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Tende bitken teneşirde keter (Tende biten teneşirde gider)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Doqquzunda nə isə doxsanında da odur (Dokuzunda ne ise doksanında da odur)
	<ul style="list-style-type: none"> İlan qabığını dəyişər xasiyyətini dəyişməz (Yılan kabuğunu değişir, haysiyetini değişmez)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İlan qabığını deyişer, hāsiyetini deyişmez (Yılan kabuğunu değişir, haysiyetini değişmez)
	<ul style="list-style-type: none"> Ķurd tükünü deyişir, huyunu deyişmez (Kurt tüyünü değişir, huyunu değişmez)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sütpenen kirgen minez, süyekpenen birge keter (Süt ile giren huy, kemik ile birlikte gider)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İlān postini taşlagan bilān qılığını tařlamās (Yılan, derisini atsa bile huyunu atmaz.)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Böri tıyını taşlasa da, kesbini taşlamaz (Kurt tüyünü dökse de, huyunu terk etmez)
	<ul style="list-style-type: none"> Yılan govunu tazelär, hāsiyeti önküliği (Yılan derisini yeniler, huyu aynı [kalır])

• **Teze poħa sinek çoħ ĝonar**

Her şeyin tazesini ve yenisini kabul görür.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Cibin de canlı zatğa qona (Sinek de canlı nesneye konar)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Çivin hām řirāğa qonar (Sivrisinek taze şireye konar)

• **Sıçandan doğan daęarçuħ keçer**

İnsanlar ilk eğitimlerini aileden (anne ve babasından) alırlar.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Çıçkan balası қап теşer (Farenin yavrusu çuval deler)
----------------	---

• **Aħıllı dūřınene ĝatden deli oęlunu everür**

İhtiyat sahibi olan kişi arzu ettiği nesneye ulaşmak için sağlam bir yol arar. Bu sebepten dolayı sonuca ulaşması gecikebilir, bir işin sonunu düşünmeyen kişi ise her türlü riski göz önüne alarak işe girer ve çabuk sonuca varır.

• **Ahıllı oğlunu everene gâlden deli gızını gelin étmiş**

Akıl sahibi olanlar fazla düşünerek karar verdiklerinden dolayı kolay olan bir şeyde bile çok zaman harcarlar oysa aklını ve zekâsını kullanamayan birisi fazla düşünmeden karar vererek işini akıllıdan evvel yapar.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Hakıllı kıatın alğınça haygevnü eki yaşı bolur (Akıllı, kadın alıncaya kadar delinin iki çocuğu olur) Deli devren sürer, hakıllı yana-yana kalır (Deli devran sürer akıllı döne döne kalır)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Akıllı oylangance tentek işini bitirir (Akıllı düşünene kadar hovarda işini bitirir)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağıllı fikirləşinçə dəli çayı keçdi (Akıllı düşününceye kadar deli çayı geçti)
	<ul style="list-style-type: none"> Ağıllı fikirləşinçə dəlinin oğlu bazara gédər (Akıllı düşününceye kadar delinin oğlu pazara gider)
	<ul style="list-style-type: none"> Dəli dövran sürer ağıllı vaxt gözler (Deli devran sürer akıllı fırsat gözler)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> ÖĖkĖil durdu sayğış saya, deli öz oğlunu evlendirdi (Akıl sayğı göstermeye durdu, deli öz oğlunu evlendirdi)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Akıldı üylengənşe, akımaqtıñ balası erjetedi (Akıllı kişi evlenene kadar, aptal kişinin çocuğu ergen olur)
	<ul style="list-style-type: none"> Akıldı oylağanşa, tentek işin bitiredi (Akıllı düşünene kadar, yaramaz işini bitirir)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aqlli oylängünçä tentäk süvdän ötar (Akıllı düşününceye kadar aptal sudan geçer)
	<ul style="list-style-type: none"> Oyçining oyi bitgünçä, tävakkälçining toyi bitär (Düşünenin düşünmesi bitinceye kadar, tevekkül edenin düğünü biter)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Dünyäni akmak surer, akıllı onuñ hayranı (Ahmak sürer devranı, akıllı onun hayranı)

• **Ahan su pislik tutmaz**

Bir çalışıkça kötü düşünceden ve kötülük yapmaktan uzak olur. (Bir düşünceye göre de akarsu -ne kadar kirletilirse kirletilsin- temiz kalır)

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Dögeregen taşğa tük bitmez (Yuvarlanan taşta yosun bitmez)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Durgun su koğar (Akmayan su kokar)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Axar su təmiz olar (Akan su temiz olur)
	<ul style="list-style-type: none"> Dayanan sutez iylənər (Durgun su tez kokar)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Su, bir yérde qalanda, koğar (Su bir yerde kaldığında kokar)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağın suw aram bolmas, ít jaldap jalasa da, jaqsı adam jaman bolmas, jası jetip qarısa da (Akarsu pislik tutmaz, it yalasa da; iyi insan kötü olmaz, yaşı ilerleyip ihtiyar olsa da)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Süv bir cayda turäversä, sasir (Su her zaman bir yerde dursa, kötü kokar)

• **Ahıl ahıl gel çengele tağıl**

Bir çıkış yolu bulmak için bunun bir şekilde akla gelmesi gerekir. Bir işin içinden nasıl çıkılacağını bilememe durumunda söylenen bir söz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Esine gelmek varhalık (Aklına gelmesi yeterlidir.)
----------------	--

• **Eşek ne anar hoşovdan suyunu içer denini birağur**

Bilgisiz, görgüsüz kişi kıymetli nesnelere değerini bilip o değere göre davranmaz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Eşek hurmanı hadirin ne bilsin (Eşek hurmanın kıymetini ne bilsin)
	<ul style="list-style-type: none"> Eşek töşekni hadirin ne bilsin (Eşek döşeğinin kıymetini ne bilsin)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İtke temirdin barkı cok (İt için demirin kıymeti yok)

Azerbaycan Türkçesi	• Dəvə nə qanır nərdivan nədir (Deve ne anlar, merdiven nedir)
	• Eşşək nə bilir xurmanın dadını (Eşek ne bilir hurmanın tadını)
	• Eşşək nə bilir zə'fəran nədir (Zaferanın ne olduğunu eşek ne bilir)
Kaşkay Türkçesi	• Êşşek ne bilir hurma dadını (eşek hurmanın tadını ne bilir)

• **Eğreti ata binen téz yener**

Ödünç alınan araçlarla bir iş yapıldığında çokça aksilik çıkar, işler arzu edildiği gibi gitmez.

Kumuk Türkçesi	• Gişini atına mingen tez tüşer (Başkasının atına binen çabuk iner)
Irak Türkmen Türkçesi	• Emanet ata minen tez ener (Emanet ata binen çabuk iner)
Kırım-Tatar Türkçesi	• El arabasına mingen tez tüşer (El arabasına binen çabuk iner)
Azerbaycan Türkçesi	• Özgə atına minən tez düşər (Başkasının atına binen tez iner)
	• Emanət ata minən tez düşər (Emanet ata binen tez iner)
Kaşkay Türkçesi	• Özge atına minen téz piyada olar (Başkasının atına binen tez yürümeye başlar)
	• Özge eşşegine minen téz éner (Başkasının eşegine binen tez iner)
Türkmen Türkçesi	• Amanat ata münen tiz düşer (Emanet ata binen tez iner)

• **Beni bilen gurt yésin**

Birinden bana kötülük gelecekse bu yakınlarımdan, tanıdıklarımdan biri olsun anlamında bir söz.

Kumuk Türkçesi	• Gişini biti həpğinca özümnü itim həpsin (Başkasının biti ısıracağına, kendi itim ısırın)
Irak Türkmen Türkçesi	• Adamı tanıyan kurt yesin (Adamı tanıyan kurt yesin)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Aşasa da öz cemaatım aşasın (Yese de kendi milletim yesin)

• **Aflı sığmış itli sığmamış**

Kendilerini anlayış ve ahlak açısından yetiştirmiş olanlar toplumun her yerinde saygın bir yer bulurlar; uyumsuz geçimsiz olanlar ise toplumda aynı yeri bulamazlar.

Kumuk Türkçesi	• İtli kónak sıyınmas (Köpekli misafir kabul görmez)
Kırgız Türkçesi	• Bittüü konok batat, ittüü konok batpayt (Bitli konuk sığar, itli konuk sığmaz)
Kazak Türkçesi	• İtti kónak jaraspas (İtli konak hoş gitmez)
Özbek Türkçesi	• İtli mehman ávulga sigmás (Köpekli misafir mahalleye sığmaz)

• **Hısım taflı gel**

Eş, dost, akraba ziyaretinin abartılmaması gerektiğini anlatan söz.

Kumuk Türkçesi	• Köp gelip karga bolğunçağa az gelip karcığa bolmağa süyemen (Çok gelip karga oluncaya kadar az gelip aladoğan olmayı isterim)
	• Siyrek görüşmek, sevip öpüşmek (Seyrek görüşmek, sevip öpüşmek)
	• Tuħum da tübekden tuħ bolsa, tuħum poħ olur (Akrabalar da sık sık görüşse, akrabalık bok olur)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Siyrek misafir sıyılı olur (Seyrek misafir saygın olur)
Azerbaycan Türkçesi	• Gec – gec geldin xoş gəldin, tez – tez gəldin nöh gəldin (Ara ara geldin hoş geldin, tez tez geldin niçin geldin)
Kaşkay Türkçesi	• Şirin gel, şirin géd (Şirin gel, şirin git)
Kazak Türkçesi	• Jaman körşi, künde kónak (Kötü komşu, her gün konuktur)

Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir yere kop barsaň, gadırň az bolar (gacar) (Bir yere çok varsan kıymetin az olur [düşer])
------------------	---

• **Boğoz dedüğün oluz iki kerdür söziy yutğuna yutğuna söle**

Bir sözü söylemeden iyi düşünüp sonra söylemek gerekir, zira istenmeyen durumlara sebebiyet verebilir.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Köp oylap, az söyleseň ilikmassan (Çok düşünüp az söylesen utanmazsın) Sanap bas ayağın, düşünüp söyle sözünü (Hesaplı bas ayağın düşünüp söyle sözünü)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bin düşün bir seleş (Bin düşün bir söyle)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Azamattın belgisi köbürök oylap az süylöyt (Babayiğidin işareti daha çok düşünüp az konuşur) Ceerinde mayda çayna aydaarındamıktı oylo (Yerken ufak çiğne söylerken sağlam düşün)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağız bir kulak ekı, ekı dıñle, bir sóyle (Ağız bir kulak iki, iki dinle bir söyle)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aşını bişir söylə sözünü düşün söylə (Aşını pişir konuş, sözünü düşün konuş) Əvvəl düşün, sonra danış (Önce düşün sonra konuş) Déyiləcək sözü fikirləş, sonra dé (Denecek sözü düşün sonra de)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Köp öylä, bir söylä (Çok düşün, bir söyle) On qatim oylä, bir qatim söylä (On defa düşün, bir defa söyle)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağız bir, gulak iki, bir geple, iki diñle (Ağız bir, kulak iki, bir konuş, iki dinle)

• **Herkeşinki bastuğ olur basılır, bizimki de cewüz olur şağğılar**

Bütün aksilikler sanki tek bir insana doğru gider, diğer insanların işleri hep düzgün ilerler.

• **Herkesə fäläh bize de qor Saläh**

Başkaları çok şanslı benimse hiç şansım yok anlamında talihten yakınmayı ifade eden bir söz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Nasibi tutmağannı bavuna yañurnu bürtüğü de tüşmes (Nasibi olmayanın başına yağmur damlası da düşmez) Talaysızğa tari yavsa, taş bolup tirmentaşı tanğ eter tañ katğınça (Bahtsız darı yağsa darı taş olup değirmen taşı gibi güneş doğuncaya kadar başına "dank" eder) Talaysızğa taş yavar (Bahtsız taş yağar)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Nañsı eşeğe mindih osurğan çıhtı (Hangi eşeğe bindiysek osuruklu çıktı / Hiçbir zaman talimiz düz gelmedi anlamında bir söz) Kozu veri dişsize, pilavı veri iştahsızza (Cevizi verir dişsize pilavı verir iştahsızza)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Baktıluu adam kaalasa, muz üstünde ot canaar; batkısız adam kaalasa, Kurgak üydön suu çıgaar (Bahtlı adam istese buz üstünde ateş yanar; bahtsız adam istese kuru evden su çıkar) Buuday sepken taalaysızdın añızına arpa çıgat (Buğday eken talihsizin tarlasından arpa çıkar) İrsı cokuñ atı kara çabuulda cügüröt (Talihsizin atı ödüksüz yarışlarda iyi koşar)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aləmə it hürər bizə Mazandaran çaqqalı (Aleme it havlar bize Mazandaran çakalı) Xalqa it hürəndə bizə çaqqal uluyar (Ele it havlar, bize çakal ulur) Hamiya ovuc ovuc bizə bir iynə ucu (Herkesə avuç avuç bize bir iğne ucu) Hamiya aftava ləyən bizə sarımsaq döyəñ (Herkesə ibrik leğen bize sarımsak doğen) Növbə bizə gələndə çırağın yağı qurtarar (Sıra bize geldiğinde mumun yağı biter) Cüce ağ günlü olsaydı, toyuq əmcəkli olardı (Cüce talihli olsaydı, tavuk memeli olurdu)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İşi möhkem tälé éder beht éder, kem-tälélik asan işi seht éder

	(İşi muhkem [sağlam] talih eder, baht eder, kötü talih kolay işi zor eder)
	<ul style="list-style-type: none"> Bəhtiniñ parçası kərə olanniñ, selsebil suyunan yusañ ağ olmaz (Bahtının parçası kara alanı selsebil suyu ile yıkasan ak olmaz) Hamiya it oğurur, bize çakçal (Herkes it havlar, bize çakal)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Jarlımıñ jalğız qozısı qaskırğa jem boladı (Fakirin tek kuzusu kurda yem olur)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bahtsiz quduqqa kirsä, qum yağar (Bahtsız kuyuya girse, kum yağar)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bağtsiz guya girse, gum yağar (Talihsiz kuyuya girse, kum yağar) Betbağt derya inse, suvi kesiler (Bedbaht ırmağa gitse, ırmağın suyu kesilir)

• **İneg öldü ğab kesildi**

İki kişiyi birbirine bağlayan ortaklığın sona ermesiyle aradaki ilişkinin son bulması.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ögüzüm ölüp, ortaklıktan ayrıldım (Öküzüm ölünce ortaklıktan ayrıldım)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ögüz öldü ortok ayrıldı (Öküz öldü ortaklık bitti)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Öküz öldü, ortağ ayrıldı (Öküz öldü ortak ayrıldı)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bağda erik varidi, selam èléyk varidi, bağdan erik tükendi, selam- èléyk tükendi (Bağda erik vardı selamlaşma vardı, bağdan erik tükendi selamlaşma da tükendi)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Tamakpen dostaşkan tabağ jıyyla ayrılar (Yemek ile dost olan kişiler tabaklar toplanırken ayrılır)

• **Zay olan ğoyunun ğuyruğu böyüğ olur**

Bir insan kaçırıldığı küçük bir fırsatı gözünde haddinden fazla büyütür.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ölgen sıyırını sütü maylı bolur (Ölen sığırın sütü yağlı olur) Salğan katını tabanları altın bolur (Boşadığı kadının tabanları altın olur) Tas bolğan bıçağını sabı altın (Kaybolan bıçağın sapı altın [olur])
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Cogolgon bıçaktın sabı altın (Kaybolan bıçağın sapı altındır)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ölgen sığır sütlü olur (Ölen sığır sütlü olur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ölgen sıyır sütti (Ölen sığır sütlüdür)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yoqalgan piçâqning sâpi âltin (Kaybolan bıçağın sapı altın olur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sağlığında kör enem, ölen de badam gözli (Sağken kör anam, öldüğünde badem gözlü) Yiten pıcağın sapı altın (Kaybolan bıçağın sapı altın)

• **Alçağ eşşeğın bineni çoğ olur**

Yumuşak yüzlü insanı herkes kullanmaya çalışır.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sutur itge tayağ, alaşa posagağa ayak köp tiyer (Aç gözlü ite dayak, alçak eşşeğe ayak çok değer)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Cıçağtın cumşağın kurt ceýt, adamdın cumşağın adam ceýt (Ağacın yumuşağını kurt yer; insanın yumuşağını insan yer)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Jumsağ ağaştı kurt basar (Yumuşak ağacı kurt basar) Juwas tananı padaşı minedi, juwas adamdı érkim ileidi (Uysal danaya sığırtaç biner, uysal adamı herkes itip kakar)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yâğaçning başını qurt yer, âdâmning yumusâğini it (Ağacın başını kurt yer, adamın yumuşağını it)

• **Ahılsuz ğafaya söz, ğurumuş deriye tuz qār éţmeţ**

Aklını kullanamayan bir insana ne kadar söz söylenirse de söylen sin bundan hiçbir fayda ortaya çıkmaz.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Tatıvsız aşğa tuz, haqılsız başğa söz kar etmes
----------------	---

	(Tatsız aşı tuz, akılsız başa söz kâr etmez)
	• Ölüğe zurnay soğsañ da payda yok (Ölüye zurna çalsan da fayda etmez)
Azerbaycan Türkçesi	• Ağılsız adama nâsihät etmek dənizə su tökmek kimidir (Akılsız adama nasihat etmek denize su dökmek gibidir)
	• Dəliyə ağıl qaraya sabun kâr eyləmz (Deliye akıl, karaya sabun kâr eylemez)
Kazak Türkçesi	• Arzımaşka aqılıñdı tawıspa (İşe yaramaz kişi için aklını tüketme)
	• Jawızğa aytkan jılı söz, suwğa jazğan sertpen teñ (Kötüye söylenen tatlı söz, suya yazılan anda denktir)
Özbek Türkçesi	• Qargaga sâvun, ahmâqqa nâsihät kâr qılmâs (Kargaya sabun, ahmağa nasihat kar etmez)

• **Élin əyisi iþin dayısı olmaz**

Bir insan yabancılardan hayır beklemek yerine kendi akrabasına güvenmeli ve onlardan yardım beklemelidir.

Kumuk Türkçesi	• Yatdan qardaş, itden yoldaş bolmas (Yabancından kardeş itten yoldaş olmaz)
Kırgız Türkçesi	• Cakınıña cat bolbo, öz eliñe kas bolbo (Akrabana yad olma, kendi halkına düşman olma)
Kazak Türkçesi	• Jat tuwıs bolmaydı, tuwıs alıs bolmaydı (Yabancı akraba olmaz, akraba uzak olmaz)

• **Ğış olmazsa yaz da olmaz**

Her şeyin bir zamanı var, bir olay olmadan diğeri gerçekleşmez.

Kumuk Türkçesi	• Kış kışlığın etmese, yaz yazlığın etmes (Kış kışlığını etmese yaz yazlığını etmez)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Kış kışlığını etmese, yaz yazlığını etmez (Kış kışlığını etmese yaz yazlığını etmez)
Kazak Türkçesi	• Kış kıstıñın kılmasa, jaz jazdıñın kılmaydı (Kış kışlığını etmezse, yaz yazlığını etmez)
Türkmen Türkçesi	• Gış gışsıramadıñıñ, yazı yazsıramaz (Kışı kış gibi olmayınca, yazı yaz gibi olmaz)

• **Tilki çırımıtdan sığmamış götüne çeper bağlamış**

Derdi haddinden fazla iken kendisine yeni sıkıntılar edinen kişiler için söylenir.

Irak Türkmen Türkçesi	• Tülkü dellüğe girememiş bir de kuyruğuna süpürge bağlamış (Tilki deliğe girememiş kuyruğuna süpürge bağlamış)
Azerbaycan Türkçesi	• Ayı yuvasına sığmaz quyruğuna xəlbir bağlar (Ayı yuvasına sığmaz kuyruğuna kalbur bağlar)
	• Tülkü dəliyə girə bilmir, quyruğuna süpürge bağlayır (Tilki deliğe giremiyor, kuyruğuna süpürge bağlıyor)
Kaşkay Türkçesi	• Tülkü öz deligine géde bilmirdi, kuyruğuna da carrı bağladı (Tilki kendi deliğine gidemiyordu, kuyruğuna da süpürge bağladı)
	• Sıçan öz deligine gédebilmirdi, carru da kuyruğuna bağladı (Sıçan deliğine gidemez, süpürgeyi de kuyruğuna bağladı)
Kazak Türkçesi	• Tışkan inine kire almasa, kuyrıǵına qaljuwır baylar (Sıçan, inine giremezse, kuyruğuna teneke kutu bağlar)
Özbek Türkçesi	• Sıçkân sıgmâs iniga, gâlvir bağlar dümiga (Fare sığmaz inine, kalbur bağlar kuyruğuna)

• **Yüz vérdük Alı'ya geldi sıçdı halıya**

Merhametli ve iyi niyetli davranan insanların duyguları daima istismar edilir.

Irak Türkmen Türkçesi	• Üz vérmevin Malıya sıçar ipeg halıya (Evcil hayvanı şımartmayın, sonra ipek halıya sıçar)
	• Üz vérmevin 'Éli'ye sıçar ipeg halıya (Yüz vermeyin Aliye, sıçar ipek halıya)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Yüz beseñ, elli daa ister (Yüz versen elli daha ister)
Kaşkay Türkçesi	• Üz vérmé nadana, nadan sene dadana (Yüz verme cahile, cahil sana dadanır)
Kazak Türkçesi	• Beybas balağa küle qarasañ, bas kîimiñdi ala qaşadı (Görgüsüz çocuğa gülerək baksan, başlığını alıp kaçar)

• **Alçağ yérde yatma sél alur üsgeç yérde yatma yél alur**

Çok aşağı yaşayış koşulları da, çok yüksek yaşayış koşulları da kendisine zarar verir vereceğinden dolayı insan kendi durumuna uygun bir yaşayış sürmeli, arkadaşlarını ona göre seçmelidir.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Alçağ yerde yatma sél âli, üskeg yerde yatma yél alı (Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Alçaқта yatma sel alır, yüksekte yatma yel alır (Alçakta yatma sel alır, yüksekte yatma yel alır)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Alçaq yerdə yatma sel aparar, hündür yerdə yatma yel aparar (Alçak yerde yatma sel götürür, yüksek yerde yatma yel götürür)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Dağ başında xırman qurma sovrursan yel aparar, sel yanında dəyirman qurma üyüdürsən sel aparar (Dağ başında harman kurma savurursan yel götürür, sel yanında değirman kurma ögütürsən sel götürür)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Alçaq yere yatma ki, sél aparar, uca yere yatma ki, yél aparar (Alçak yerde yatma sel götürür, yüksek yerde yatma yel götürür)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Tömen қонаñ, sel alar, биік қонаñ, jel alar (Alçağa yerleşen, sel alır; yükseğe yerleşen yel alır)

• **Hızanın şişgünü ağ ıerlık géyer gış günü**

Cahil insanın ne zaman ne yapacağı belli olmaz.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Devletlinin düşgünü yazlık girer kış günü (Talih/Baht düşkünü kış günü yazlık giyer)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Böyüklerin düşgünü, ağ géyerler kış günü (Büyüklerin düşkünü ak giyerler kış günü)
Türkmen Türkçesi	Bayıñ azgını, possun geyer yaz günü. (Zengin azgını, kürk giyer yaz günü)

• **Ğara erük seni de görerük**

Bir kişinin iş başına geldiğinde neler yapabileceğine dönük söylenmiş “ne kadar iyi olduğunu iş başına geldiğinde göreceğiz” kabilinde iddialı bir söz.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kerêvuz, vâhtı gêli görêriz (Kereviz, vakit gelince [ne olduğunu] görürüz)
-----------------------	--

• **Eşşek çamura düşenden sahibından yiğit olmaz**

Baş derde düşen insan bu dertten kurtulmak için yine en fazla gayreti kendisi gösterir.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Daşı at sahabı kaldın (Taşı at sahibi kaldırır)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Özümdüki degende ögüz kara küçüm bar, kişiniki degende ana mına işim bar (Kendim için olunca öküz kadar gücüm var, başkası için olunca orada burada işim var)

• **Zengünün ayıbınan fıkgarenin hasdeliği meydana çıhmaz**

Paranın gücü kimisinde ayıp kapatır; kimisinde de derman için bulunmaz.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Mal adamın ayıbını örter (Mal adamın ayıbını örter)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Қалың ағаштың қысығы болмады (Kalın ağacın eğriliği olmaz)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağzy gışık bolsa da, bay gızı ar dannar (Ağzy eğri de olsa, zengin kızı koca seçer) Bayıñ malı ayıbını yapar (Zengin malı, ayıbını kapatır)

• **Élin önüynen sélín önü alınmaz**

İnsanların güçlülere ve yabancılara karşı baskı yapmaya gözleri kesmez.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sél ögünnen kütük tutulmaz (Selin önüne kütük tutulmaz.)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Él gücü, sél gücü, yél gücü (El gücü, sel gücü, yel gücü)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Eldiñ küşi, seldiñ küşi (Halkın gücü, selin gücüdür)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İl güyci sil güyci (El gücü sel gücüdür)

• **Aç biraşma hırhız édersen, çoş söyleme arsız édersen**

Emir altında olan birine sık sık uyarılarda bulunmak olumlu sonuçlar vermez; yiyecek ve para bakımından da sıkıntıya düşürmek onu hırsızlığa iter.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aç biraşma herhiz olu, çok seleşme arsız olu (Aç bırakma hırsız olur, çok söyleme arsız olur)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Açındırsañ arsız olur, açkırtırsañ hırsız olur (Açtırsañ arsız olur, acıkırtırsañ hırsız olur)
	<ul style="list-style-type: none"> Çok berseñ arsız olur, az berseñ hırsız olur (Çok versen arsız olur, az versen hırsız olur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aşınğan tildi bolar, aşıkkan ırı bolar (Sinirlenen çok konuşur, acıkan, hırsız olur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yüz berme, arsız bolar; az berme, oğrı bolar (Yüz verme arsız olur, az verme hırsız olur)

• **Atda qarın yiğitte burun**

Atın karnı büyük olanı evladır, burunda büyüklük ise yiğitlik göstergesidir.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> At eerindüü bolot, er murunduu bolot (At dudaklı olur, erkek burunlu olur)
Azerbaycan	<ul style="list-style-type: none"> Atda qarın itde burun (Atta karnı itte burun)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İt erinlek gerek, är burunlak (İtin geniş ağızlısı, erin büyük burunlusu)

• **Ğışın seni sağ sever gömşün da seni toğ sever**

Nefis önce kendini düşünür. Kocalar hasta olmayan kadını, komşular da zengin komşuyu sever.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ayal cakşısın eri süyöt, er cakşısın eli süyöt (Kadının iyisini kocası sever, yiğidin iyisini halkı sever)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Қошım şад, өзүм де şад (Komşum mutlu ben de mutlu)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Qoşning tinç sen tinç (Komşun huzurlu, sen huzurlu)

• **İhtiyarlıq masğaralıq**

İhtiyarlık insanı çaresiz durumlarla karşı karşıya bırakır.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Balalık pağışalıq, karılık katuuluk (Çocukluk pağışahlık ihtiyarlık zorluk, gaddarlık)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Қарсы келген кэрilik, қара нардı şөктirer (Başa gelen ihtiyarlık kara narı [tek hörgüçlü deve] bile çöktürür)
	<ul style="list-style-type: none"> Кэрilik dawasız dert (Yaşlılık devasız derttir)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Garrılık emsiz dert (İhtiyarlık merhemsiz [çaresiz] derttir)

• **Ğendine çalışanın yüzü ağarur éllere çalışanun gözü ağarur**

İnsan kendisi için çalıştığı kendisini büyütür; başkası için çalışırsa bundan faydalanır fakat kendisi de git gide tükenir.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bay candagan kedey oñbos, Kerben candagan malay oñbos (Zengine hizmet eden yoksul onmaz [iyileşmez] kervana hizmet eden ırgat onmaz)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Özi üçün uşlagan, biräv üçün tüs körmäs (Kendi için uyuyan, başkası için düs görmez)

• **Ğırh işçiyi bi başı gэддүрүр**

İnsanlar sayıca çok fazla olsalar bile, onları yönlendiren bir kişi olmadan iş yapmaları mümkün değildir.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir çıbık menen miñ koy aydatat (Bir çubuk ile bin koyun güdülür)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir atnıñ arkasınen biñ at suv içer (Bir atın arkasından bin at su içer)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Altı toyuğun bir xoruzu gərəkdir (Altı tavuğa bir horoz gerekir)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir ağac kolgesine yüz koyun yatar (Bir ağac gölgesine yüz koyun yatar)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Miñ éskerde bir қолбаşı bolar, miñ қаşқında bir jолбаşı bolar (Bin askerde bir komutan olur; bin kaçakta bir reis olur)
	<ul style="list-style-type: none"> On аққуwға, bir başы (On ak kuğuya, bir idareci)

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ming işçiğa bir başçı (Bin işçiye bir lider)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Mün işçiden bir başçı (Bin işçiden bir baş [önder])

• **Ğurt ğociyandan işler üregen olur**

İnsan güçten düştüğünde çevresindeki güçsüz ve karakersiz olanlar çekinmeden her şeyi konuşmaya başlarlar.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kurt [aslan] kocalınca köpeklere mezzak olu (Kurt kocayınca köpeklere maskara olur)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Börü karısa bir koyduk alı bar (Kurt kocayınca bir koyunluk hali var)
	<ul style="list-style-type: none"> Bürküt karısa çıçkançıl bolot (Karakuş kocadığında sıçan avlayıcı olur)
	<ul style="list-style-type: none"> Karışkır kartaysa itke külkü, moldo kartaysa mitaam tülkü (Kurt yaşlanınca köpeğe gülünç, molla yaşlanınca dolandırıcı tilki)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aslan qocalanda üz gözünə qarışqa daraşar (Arslan kocayınca yüzüne gözüne karınca girer)
	<ul style="list-style-type: none"> Aslan qocalanda başına çaqqallar toplaşar (Arslan yaşlanınca başına çakallar toplanır)
	<ul style="list-style-type: none"> Qurd qocalanda toplana məsxərə olar (Kurt kocayınca itlere maskara olur)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ğerri kurdu, it görende, gülmegi tutar (Yaşlı kurdu it gördüğü zaman gülmesi tutar)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ğulan Ğudıqqa jıgılsa, ĞurbaĞa Ğulağında oynaydı (Yabani at kuyuya düşse, kurbağa kulağında oynar)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Qulân quduqqa qulasa, qulağidâ qurbaĞa qurillâr. (Eşek kuyuya düşse, kulağında kurbağa vıraklar)

• **Bi mih bi nal Ğurtarur; bi nal bi at Ğurtarur**

Küçük ve önemsiz görünen işler büyük sonuçlar doğurabilir.

Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir meh bir nal bir atı, bir at bir kişiyi, bir kişi bir eli Ğurtarur (Bir mih bir nal bir atı, bir at bir kişiyi, bir kişi bir ili kurtarır)
-----------------	---

• **Ğuduz it Ğendi başını yer**

Haddini aşanlar en fazla zararı kendilerine verirler.

Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kudurmuş köpeğın ömrü kırk gündü (Kudurmuş köpeğın ömrü kırk gündür)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Çakşı kılsañ özüñö, caman kılsañ özüñö; öödö karap tükürsöñ, kaytıp tüşöör közüñö (İyilik etsen kendine kötülük etsen kendine yukarı doğru tükürsen dönüp düşer gözüne)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İt qudırsa başına (İt kudursa başına)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Şer kutursa, aya sâpçir (Arslan kudursa, aya saldırır)

• **Ğız yükü tuz yükünden ağırdur**

Bir kızın sorumluluğunu üstlenmek ve onu yetiştirmek çok zor bir iştir.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Çalgız kız calama tuz, eki kız ermek kız, üç kız ata-enege küç kız (Tek kız kayatuzu, iki kız eğlencelik kız, üç kız ana baba için güç kız)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ğız yükü, duz yüküdür (Kız yükü tuz yüküdür)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Qız saqlağunça, bir sıqım tuz saqla (Kız saklayacağına, bir tutam tuz sakla)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ğız yüki duz yüki (Kız yükü tuz yüküdür)

• **Çatal ĞazuĞ yere batmaz**

Bir işte bir olmak gerekir, çok başlılık olumsuz sonuçların oluşmasına sebep olur.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Başı köpnü başı yok, başdan barak, işi yok (Başı çoğun başı yok baştan düzensizin işi yok)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İntmak bolboy, iş oñolbos (Birlik olmadan iş düzelmez)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ğayda birlik anda tırilik (Nerede birlik orada dirilik)

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Baş başa verməyincə, daş yérindən qopmaz (Baş başa vermeyince taş yerinden oynamaz) Birlik harada dirilik orada (Birlik neredeyse dirlik oradadır) Dirilik birlikdədir (Dirilik birliktedir)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Birlik harda? dirlik orda (Birlik nerede dirlik orada)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Birlik bar jerde tirlik bar (Birlik olan yerde dirlik olur)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Birlik bār – tiriklik bār (Birlik var ise dirlik var)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Birlik bolmasa, dirilik bolmaz (Birlik olmazsa yaşam olmaz)

• **Açıhan ne olsa yér, açıyan ne olsa söler**

Geçim sıkıntısı çeken, hangi geçim yolunu bulsa onu yapar. Canı yanan kişi de sonunu düşünmeden ağzına ne gelirse söyler.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kara canga küç kelse debegendi dep koyot cebegendi cep koyot (Kara cana güç gelse demeyeceğini deyiverir, yemeyeceğini yeyiverir)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aç kop aşar açuvlı kop sóyler (Aç çok yer, öfkeli çok söyler)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ac nə olsa yéyər nə olsa da söylər (Aç ne olursa yer, ne olursa söyler)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ac eline geleni yéyer, toh ağzına geleni déyer (Aç eline geleni yer, tok ağzına geleni söyler)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aş köp jer, aşuvlı köp sóyler (Aç kişi çok yer; öfkeli kişi çok konuşur)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Âç nimä yemäs, toq nimä demäs (Aç ne yemez, tok ne demez)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Açlık näme yidirmez, dokluk näme diydirmez (Açlık neler yedirmez, tokluk neler dedirmez)

• **Ülüzger esiyken harmaný savur**

Her işin bir zamanı vardır ve o anda yapılmalıdır.

• **Tandur sıcahken ekmeğ tufar**

Her işin bir zamanı vardır ve o zamanda yapılmalıdır.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bulutlu gün ınnr ekmes (Bulutlu gün harman savrulmaz)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Temirdi kızıusunda sok (Demiri tavında döv)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Demir kızgın olğanda doğúlir (Demir kızgın olduğunda dövülür) Kelir zamanı, savurır samannı (Gelir zamanı, savurur samanı)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Dəmiri isti isti döyərler (Demiri sıcağı sıcağına döverler)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Her işin bir vèhti var (Her işin bir vakti var)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Êr istiñ mezgili bar (Her işin vakti vardır)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kezi kelsä, ketmân çap (Zamanı geldiğinde çapa yap)

• **Ağaç ağacı yarar, ahmağ gendini yorar**

Her işin bir pratik yolu vardır. Akıl sahibi olan insanlar bir işi onun gerektirdiği teknikle yapar, aklını kullanamayan ise bedeninin tüm güç ve kuvvetini vererek boşuna yorulur.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Mazallı birni tizer, haqıllı yüznü tizer (Güçlü kuvvetli kişi birini dizer, akıllı yüzünü dizer)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bilegi küçlü birini yıkar bilgisi küçlü biñni yıkar (Bileği güçlü olan bir kişiyi yıkar, bilgisi olan bin kişiyi yıkar)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ağıl gücdən üstündür (Akıl güçten üstündür)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aqıldı isine senedi, aqımaq küşine senedi (Akıllı kişi işine güvenir, aptal kişi gücüne güvenir)

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bilägi zor birni yıkar, bilimi zor mingni (Bilegi güçlü bir kişiyi yıkar, bilimi güçlü bin kişiyi) Bilgän bilgänin işlär, bilmägin barmägin tişlär (Bilen bildigini yapar, bilmeyen parmagını dişler)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bilegi güyçli (yoğın) birini yıkar, bilimi güyçli (bolan) müñüni (Bilegi güçlü (kalın) bir kişiyi yıkar, bilimi güçlü (olan) bin kişiyi)

• **Horoz gâtden ahlı olan vahdında öter**

Aklını ve mantığını kullanan bir insan ne zaman konuşacağını ve nerede, nasıl davranacağını iyi bilir.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Çaksız kıçırğan horaznı başı gesiler (Vakitsiz öten horozun başı kesilir)
Irak Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Vahıtsız baynıyan horozun başını keseller (Vakitsiz öten horozun başını keserler)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Er bülbül öz vaktında öter (Her bülbül kendi vaktinde öter)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bî-vèxt buñ véren horosuñ başını keserler (Vakitsiz rahatsızlık veren horozun başını keserler)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Mezgilsiz şakırğan eşteñiñ basın julmak kerek (Vakitsiz öten horozun başını koparmak gerek)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bivağt gıgıran horaz gazana düşer (Vakitsiz öten horoz kazana düşer)

• **Esgüksüz ew yohsulsuz köw olmaz**

Toplumun tüm fertleri varlıklı değildir; çok sayıda fakir ve yoksul da vardır.

Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kemçiliksiz kişi bolboyt (Kusursuz kişi olmaz)
-----------------	--

• **Naħır gélđi bi çüt sözüm galdı**

Aşırı konuşma durumunda söylenen bir sözdür.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sözü söze oşamaz ağızı boşamaz (Sözü söze benzemez, ağız boş durmaz)
----------------------	--

• **Ġorħ ebrulun beşinden öküzü ayırur eşinden**

Aprilin beşinde şimdiki takvime göre 18 Nisanda çok büyük fırtınalar ve soğuklar olur ki bu durum çift süren öküzleri birbirinden ayırır.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ġorħ aprelniñ beşinden ögüznı ayırır eşinden (Kork nisanın beşinden öküzü ayırır eşinden)
----------------------	---

• **Bizim gélın kılim geťürdü ġendi geťürdü ġendi oturdu**

Bencil insanlar sadece kendi çıkarlarını düşünürler.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Minder koyğan özü oturır (Minder koyan kendisi oturur)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Xalça salan özü oturur (Halıyı seren kendisi oturur)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Her kim atan (öz salan) düşeğinde oturur (Herkes kendi serdiği döseğinde oturur)

• **Eli poħ olmiyanın ġarnı toħ olmaz**

Bir işe emek vermeden asla bir kazanç elde edilmez.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Zametsiz raatlık olmaz (Zahmetsiz rahatlık olmaz) Tarlada izi olmağannıñ, sofrada yüzü olmaz (Tarlada izi olmayanın sofrada yüzü olmaz)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bağa bax üzün olsun, yéməyə üzün olsun (Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun) Tarlada izi olmayanın süfrədə üzü olmaz (Tarlada izi olmayanın sofrada yüzü olmaz) Balıq istəyənın quyruğu buzda görək (Balık isteyeninin kuyruğu buzda olmalı)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Töze almasañ beynetke, kolıñ jetpes zeynetke (Sıkıntıya katlanamazsan, neticeye ulaşamazsın) Bir tüyir dénde bir tamşı ter bar (Bir parça tahılda bir damla ter vardır)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Mehnät qılğan máy ásär (Emek çeken yağyer)

• **Ağzıy həyire götiy bayıra aç**

İyi şeyler konuş ve niyet et; kötü şeyleri aklına getirme kabilinde bir söz.

Azərbaycan Türkçəsi	• Ağzını xeyirliyə aç! (Ağzını hayra aç!)
Kaşkay Türkçəsi	• Ağzını həyir aç (Ağzını hayra aç)

• **Ağşamın işi pintidür sabaha buluntudur**

Bugün yapılması gereken işi ertesi güne bırakma.

Azərbaycan Türkçəsi	• Ağşamın işini sabaha qoyma (Ağşamın işini sabaha bırakma)
---------------------	--

• **Aş taşınca kepcenin gıymeți sorulmaz**

Değersiz gibi görünen bir araç işe yarayacağı zaman paha biçilmez bir değer kazanır.

Azərbaycan Türkçəsi	• Aş daşanda kəfkir baha olar (Yemek taşığında kevgir kıymetli olur)
---------------------	---

• **Yaz var gış var, évecek ne iş var**

Bir işte acele etmemek gerekir. Kendi oluşum seyrinde gerçekleştirilmesine izin vermek gerekir.

Irak Türkmen Türkçesi	• Acele işe şeytan karışır (Acele işe şeytan karışır)
Kırım-Tatar Türkçesi	• Acele işke şeytan karışır (Acele işe şeytan karışır)
Kırgız Türkçesi	• Aşıkkan aşka bışkan (Acele eden aş ile pişmiş)
Azərbaycan Türkçəsi	• Ay var gün var tələsməyə nə var (Ay var gün var acele edecek ne var)
	• Yaz var, qış var hələ çox iş var (Yaz var kış var daha çok iş var)
Kaşkay Türkçesi	• ÖEcele şeytan işidir (Acele şeytan işidir)
Kazak Türkçesi	• Asıqqan etegine sürinedi (Acele eden kişi eteğine takılıp tökezler)
Özbek Türkçesi	• Səbr təgi rahmān, sāsgan isi şəytān (Sabır rahmet gibidir, acelecilik şeytan işidir)
	• Şaşgan işğa şəytān qāşılar (Acele işe şeytan karışır)
Türkmen Türkçesi	• Alñasalan işe şeytan garişar (Acele edilen işe şeytan karışır)

• **İtinen torbaya girilmez**

Kişiliği oturmamış insanlarla muhatap olmak doğru değildir.

Azərbaycan Türkçesi	• Ayı ilə bir çuvala girmə (Ayı ile bir çuvala girme)
Kazak Türkçesi	• Édepsiz üye kirme, ékimsiz elde turma (Ahlaksız insanların evine girme, idarecisi olmayan yurttan durma)

• **Vurup öldüreceğē, gōrğut canını al**

Bir insan bir başkasını korkutarak etkisi altına alabilir.

Azərbaycan Türkçesi	• Azarlının qorxusu ölüncəndir (Azarlanmışın korkusu ölene kadardır)
Türkmen Türkçesi	• Bir gorkan it uc gün üyrer (Bir [kez] korkan it, üç gün havlar)

• **El öpmekle ağız kırlenmez**

Önemli bir iş için bir başkasına ricada bulunmanın hiçbir mahsuru yoktur. İnsan böyle davranarak kendisine olan saygısını yitirmez.

Azərbaycan Türkçesi	• Baş əyməklə baş ağrımaz. (Baş eymekle baş ağrımaz)
	• Ətək öpməklə ağız aşınmaz (Etek öpmekle ağız aşınmaz)

• **Az afaş çoğ odun yaħar**

Küçük bir tehlike elverişli ortam bulunca engellenemez bir hal alır.

• **Aza neréye démişler çoğun yanına démiş**

Az miktar aşama aşama çoğa gider. Olumsuz alışkanlıkların giderek artmasında kullanılan bir sözdür.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aləm od tutdu bir dəstə həşəmdən (Bir deste ottan əlemi atəş sarar)
---------------------	---

• **Ġaynana geline ömütlanmış çengelde et ġurtlanmış**

Bir işte görev taksimi yapılmazsa kişiler birbirine bel bağlar ve istenmeyen sonuçlar ortaya çıkar.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Arvad iki olanda ev süpürülməmiş qalar (Hanım iki olduğunda ev süpürülməmiş kalır) İtə umutlu olduq hürmədi evimizi yıxdı (İte umutlandık ürmedi evimizi yıktı)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Aş-peş iki olanda şorba şor olar (Aşçı iki olanda çorba çok tuzlu olur)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Çopân köp bolsä, qoy harâm ölä (Çoban çok olsa, koyun mundar ölü)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bir öyde iki keyvanı bolsa, öyüñ çöpi dızdan bolar (Bir evde iki hanım olsa, evin çöpü dize kadar olur)

• **Dam yandıysa sıçannar da yandı ya**

Bir kişi bir nesneyi kaybettiğinde varlığında onun verdiği sıkıntıdan kurtulduğunu düşünür ve kaybetmiş olmasının çok da üzüntü vermediğini düşünür. Bu kabilde söylenmiş bir söz.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Damımız uçdu dam kürəməkdən qurtardıq (Damımız uçtu dam küremekten kurtulduk) Keçi öldü, qoturu da kəsildi (Keçi öldü kaşıntısı da kesildi)
---------------------	---

• **Yaza çıhartduğ danayı beğenmez oldu anayı**

Yetiştirilen büyütülen nesil bir önceki nesli (anne-babayı) beğenmez.

• **Tosbağa ġabuğundan çıhmış ġabuğunu beğenmemiş**

İnsanlar daha iyi yaşam şartlarını ile kendi hayat şartlarını kıyaslar ve kendi durumlarını beğenmezler.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Dünən yumurtadan çıxıb bu gün qabığını bəyənmiş (Dün yumurtadan çıkmış bugün kabuğunu beğenmiyor) Bağa çanağından çıxdı çanağını bəyənmedi (Tosbağa kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bult bolsa kün jawar, aşık bolsa jilınar, öşken, tuwğan jerlerin tentek kisi umıtar (Bulut olsa yağmur yağar, hava açık olsa ısınır; doğduğu, yetiştiği yerleri yaramaz kişi unuttur)

• **Oğlan dayıya ġız bibiye çeker**

Erkek çocuklar dayılarına; kız çocukları ise halalarına benzer.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Xanım ġız xalasına oxşar, yaxşı oğlan dayısına (Hanım kız halasına benzer, iyi oğlan dayısına) Oğlan dayıya çəkər ġız xalaya (Oğlan dayıya çeker, kız halaya)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Oğul dayıya çeker, ġız bibiye (Oğul dayıya çeker, kız halaya)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Erdi tağayınan tanı (Kişiyi dayısından tanı)
Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ġız ämmäga ohsar, oğil tağaga (Kız halaya, oğul dayıya benzer)

• **Ġarğanın menfäti olmasa, camuşun başını bişlemez**

Bir kimse bir başkasına hizmet ettiğinde kendisine menfaat sağlayacağı bir imkân oluşturmaya çalışır.

• **Bacı bacıyı sėwse yėrine varmaz; ġardaş da ġardaşını sėwse ġarısını almaz**

İnsanlar kendi çıkarları için feda etmeyecekleri hiçbir değer yoktur.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Heç kim adama müftə quş tutmaz (Hiç kimse adama bedava kuş tutmaz) Pişik atası xeyrinə sıçan tutmaz (Kedi babasının hayrına sıçan tutmaz)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> As bergendi ayala (Aş verenin üzerine titre)

• **Él élin danasını loloyınan arar**

Her insan kendi işi için gösterdiği özeni başkasının işiyle ilgilenirken göstermez.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> El kolunen kuş tutulmaz (El eliyle kuş tutulmaz)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> El kazanı ile aş kaynamaz (El kazanı ile aş kaynamaz)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Çonşu, çonşu eşşegini yırlaya-yırlaya gezer (Komşu komşu eşşegini türkü çağırarak arar)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kisinin joğın kisi öleñ aytıp jürip qaraydı (Elin kayıp eşyasını, el şarkı söyleyip yürüyerek arar)

• **İt araba kölgesinde yatar gendi kölgesi sanar**

Zayıf ve güçsüz olanlar, güçlü kimselerin himayesinde olduklarında onların gücünü kendilerinin sanırlar.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Köpək taya dibində yatar elə bilər öz hünəridir (Köpek yığın dibinde yatar kendi hüneridir sanır)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Töreniñ töleñgiti, baydıñ jalısısı kodañ (Beyzadenin muhafızı, zenginın hizmetçisi kabadır)

• **Açı gabağı sam çalmaz**

İşe yaramayan bir nesne olumsuz şartlardan etkilenmez.

Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ölgen koy bórüden qorqmaz (Ölmüş koyun kurttan korkmaz)
Kırgız Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ölör ögüz baltadan taybayt (Ölecek öküz baltadan kaçmaz)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Böri jegen böksemdi, İtten nesin ayayın! (Kurdun yediğı kalçanın nesini köpekten esirgeyeyim!)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Garran sıgır gassapdan gorkmaz (Yaşlı sıgır kasaptan korkmaz)

• **Ortağ atın béli girih olur**

Bir kişi ortak bir malı kullanırken çok dikkatli olmalı ve özen göstermelidir.

Kumuk Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ortağ malnı ayamağan oñmas (Ortak malı korumayan onmaz)
Kırım-Tatar Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ortağ malnı it aşamaz (Ortak malı it yemez)
Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ortaq qazan gec qaynar (Ortak kazan geç kaynar) Şerik yaxşı olsaydı, Tanrı özü üçün tutardı (Ortak iyi olsaydı Tanrı kendisi için tutardı)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Şerikli qazan kaynamaz (Ortak kazan kaynamaz)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ortak (ortalık) malı it iyemez (Ortak malı it yemez)

• **Deniz bal olmuş fıkgare gashuh bulamamış**

Her tarafta bol kazanç, fırsat ve nimet olsa da bunlardan yararlanma olanağı bulamayanlar sadece bakmakla yetinir.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ruzisi gələn zaman köpəyi uyku tutar (Rızıkı geldiğı zaman köpeğı uyku tutar)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Allah vermiş Zeyni'ye, dişi yohdur çeyneye (Allah Zeyni'ye vermiş, çiğnemeye dişi yoktur)
Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Kedey nan tapsa, ıdısın tappas (Fakir ekmek bulsa, kabını bulamaz) Aspannan şuğa jawsa da, sorlığa ultaraq tımes (Gökten çuha yağsa da, bahtsız kişiye ayakkabı keçesi değmez)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Derya aş bolsa da, garıba galam tapılmaz (Irmak aş olsa da, fakire kaşık bulunmaz)

• **Deni elden suyu gölden**

Her şeyi bedava elde etme, başkalarından alınanlarla bir şeylere sahip olma

• **Ğurban olum tiپیe, süre gétüre ğapıya**

Herhangi bir emek vermeden bir şeylere sahip olmanın hoşluğunu anlatan bir söz.

Azerbaycan Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Dəni ellərdən suyu göllərdən (Deni [yiyeceğı] ellerden, suyu göllerden)
Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Deni éllerden, suyu göllerden (Deni ellerden suyu göllerden)

• **Küçükken balam oğul; büyüyende belam oğul**

Küçüklüğünde sevilen evlat büyüdüğünde anne ve babayı sıkıntılı durumlara düşürebilir.

Azerbaycan Türkçesi	• Hələ bala ilansan, böyüsən şahmar olarsan (Oğul hele daha yılsın, büyüdüğünde yılanların şahı olursun)
Özbek Türkçesi	• Yahşi bolsä bälä, yämän bolsä bälä (İyi olsa çocuk, kötü olsa beladır)

• **Bi gız ya yérine ya yérin dibine**

Bir genç kız kendine uygun bir eve gelin giderse çok rahat eder, aksi durumda devamlı üzüntü, sıkıntı ve kahrı çeker.

Azerbaycan Türkçesi	• Xalx qız verib quda qazandı, biz qız verib qada qazandıq (Halk kız verip dünür kazandı, biz kız verip bela kazandık)
---------------------	---

• **Ne şeytani gör ne de salavat getir**

Tehlike arz eden durumlardan olabildiğince kaçınmak gerekir.

Azerbaycan Türkçesi	• Nə şeytan görüm, nə qulfallah oxuyum (Ne şeytani göreyim ne de gul hüvellahu okuyayım)
Türkmen Türkçesi	• Ne şeytani gör, ne kulhuvallanı oka (Ne şeytani gör, ne de kulhuvallanı oku)

• **Ğafamı Ğıran taş olsun Ğarnımı yağan aş olsun**

“Allah geçici olmayan ve unutulmayan sıkıntı vermesin” dileğini ifade etmek için kullanılan bir söz.

Kaşkay Türkçesi	• Ağzımı şüle yandırdı, kâşkî aş idi, başımı küllüm sindirdi kâşkî daş idi. (Ağzımı şile [bir çeşit yemek] yandırdı keşke aş olsaydı, başımı toprak kırdı keşke taş olsaydı)
	• Ağzıma aş koy, karnıma daş (Ağzıma aş koy, karnıma taş)
Türkmen Türkçesi	• Ağzıma aş, garnıma daş (Ağzıma aş, karnıma taş)

• **Ağ göt Ğara göt geçütde belli olur**

Aynı şartlar altında imtihan olacaklardan kimin daha iyi olduğu sınav sonucunda ortaya çıkar.

Kaşkay Türkçesi	• Ağ göt-inen Ğara göt çaya vuranda me'lüm olar (Ak göt ile kara göt nehre vurduğunda anlaşılır)
-----------------	---

• **Eşşegi sahibinin dedüğü yere bağla, Ğurt yérse yésin**

Bir işi iş sahibinin dediği şekilde yap gerisine karışma, iyi ya da kötü ne olursa olsun.

Kaşkay Türkçesi	• Eşşegi éyesi diyen yere bağla, bir de döy kabırğasına (Eşşegi sahibinin dediği yere bağla bir de kaburgasına vur)
Özbek Türkçesi	• Hök desä hök, çök desä çök (Hök dese hök, çök dese çök [ne denirse onu yap])

• **ĞorĞ ĞorĞmazdan utan utanmazdan**

Ahlaksız ve çirkef insanlar her şeyi yapmaya müsaittir, böylelerine karşı tedbirli olmak gerekir.

Kaşkay Türkçesi	• Utan utanmazdan, ĞorĞ ĞorĞmazdan (Utan utanmazdan, kork korkmazdan)
-----------------	--

• **BacaĞı poĞdan çıĞmamış**

Üstüne vazife olmayan işlere heves edip girişmek isteyen yaşı küçükler için söylenen bir söz.

Kaşkay Türkçesi	• Boyu poĞdan çıĞmamış (Boyu boktan çıkmamış)
-----------------	--

• **AĞıllı işini görür, aĞmah başında bekler**

Akıllı insanlar kendi işleriyle meşgul olur ve sonuca gider, aklını ve zekâsını kullanamayanlar ise kendi işlerini bırakıp başkalarının nasıl çalıştığını izlemekle vakitlerini geçirirler.

Kaşkay Türkçesi	• ‘Ākıl işine baĞar, deli dişine (Akıllı işine bakar, deli dişine)
Kazak Türkçesi	• AlĞır jigít aĞılına Ğaray is Ğılar, olaĞ jigít oñay jumıstı küş Ğılar (Zeki adam aklına göre iş yapar, beceriksiz adam kolay işi güçleştirir)
Özbek Türkçesi	• Dänä bęcärär işni nädän sindirär tişni (Bilge becerir işini, cahil kırar dişini)

• **YaĞmur yaĞdı yaruĞlar Ğapandı**

Olumsuz bir olayın üzerinden zaman geçince o olayın olumsuz etkileri zamanla silinir.

Kaşkay Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yağış yağdı, yarıklar bitdi (Yağmur yağdı, yarıklar bitti)
-----------------	--

• **Ėara çalının kölgesi olmaz**

Kötü niyetli insanların kimseye faydası dokunmaz aksine onlardan zarar gelir.

Kazak Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Nieti jamannıñ qazanı tesik (Niyeti kötü olan kişinin kazanı deliktir)
----------------	--

• **Çoğ yéyen ölmüş az yéyen zengün olmuş**

Çok yiyen sağlığını kaybeder, az ve yeterince yiyen mal mülk sahibi olur.

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Áz yesäng, köp yapsaysan, mehnät qılsäng, köp ásaysan (Az yersen çok yasarsın, emek verersen, çok arttırırsın)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sağlık diyseñ köp iyme, sılağ diyseñ köp diyme (Sağlık diyorsan fazla yeme, saygı diyorsan fazla deme (konuşma))

• **Çayır Ėuşu işi dewül Ėarman döğmek**

Sınırlı kapasite ve yeteneğe sahip olanlar zor işlerin üstesinden gelemeyizler.

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Här kimning işi emäs ulâq ulâmâq, mädräsäga bärıp tupraq yalamâq (Herkesin işi degildir ek eklemek, medreseye varıp toprak yalamak)
----------------	---

• **İti ürdüren sahabıdır**

Güçlü insanların yanında yer almış olanlar onlardan aldıkları cesaret ile başkalarına karşı saygısızca davranırlar.

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> İtni qäpağân qılğan egasi (Köpeği saldırgan yapan, sahibidir)
----------------	---

• **Pıçağı kerdüren suyu; insanı sevdüren Ėuyı**

Bir nesneyi sevdiren onda olması gereken niteliktir. Kişiyi sevdiren onun en büyük niteliği olan huyudur.

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Yağşi Ėulk kişning Ėüsni (İyi huy, insanın güzelliğidir)
Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Gözellik görkde däl, hulkda (Güzellik görkte değil, karakterdedir)

• **Gönül düşdü bi tezeğe**

Çok güzel ve alımlı birinin çok çirkin birini sevmesi üzerine söylenen bir söz.

Özbek Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Sevgining közi ayb körmäs (Aşkın gözü ayıp görmez)
----------------	--

• **Böğünün sözü yarının körpüsüdür**

Doğru sözlü insan söylediği sözden gelecekte utanmaz, doğru söylediği için de herhangi bir korku ve kaygısı da olmaz.

Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Bu günki gep ertirki günün yassığı (Bugünkü söz, yarının yastığı)
------------------	---

• **Düşdük oğul eline minnet eyle geline**

Oğlunun bakımına muhtaç kalan kimse gelininden gelecek olan her türlü hareket ve söylentiye katlanmak kendini hazırlar.

Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Ölümden de beter kişi minneti (Ölümden de beterdir, kişi minneti)
------------------	---

• **Tatlı tatlı yemenin acı acı geğürmesi olur**

İsteddiği her şeyi sonunu düşünmeden yapan kişi bunun sıkıntısına katlanır.

Türkmen Türkçesi	<ul style="list-style-type: none"> Süyci süyci iymeğñ (iymaniñ), acı acı gägürmesi (gäkiliği) bardır (bolar) (Tatlı tatlı yemenin acı acı geğürmesi vardır [olur])
------------------	---

Sonuç

Bir halk topluluğunun yüzyıllar boyunca deneyim ya da gözlemlerinin süzgecinden geçirerek oluşturduğu bunun yanında teşekkürüne tarihten kaynaklanan olayların da vesile olduğu atasözleri her ulusun sözlü geçmişinden başlayıp yazılı edebiyatına kadar varlığını hissettirmektedir. Ortak bir yaşam algısı ve hayat felsefesinin ürünü olması sebebiyle ortak kültür ile coğrafi şartlar (komşuluk ilişkileri) nedeniyle bir topluluğun kendi içindeki alt katmanlarda gerek anlam ortaklığına gerek söyleyiş benzerliğine dayalı atasözlerini bulmak mümkündür. Batı Türkçesi içerisinde bir diyalekt olma özelliğine sahip olan Erzincan ağzının kendine özgü fonetik ve morfolojik unsurlarla teşekkür ettirdiği

atasözleri ile bugünkü çağdaş Türk lehçelerinde görülen bazı atasözleri kültür ve tarih ortaklığı sebebiyle gerek anlam birlikteliği açısından gerekse söyleyiş benzerliği açısından zengin bir ortaklık görülmektedir. Bu müşterek durum araya zaman ya da mesafeler girse bile bir millet içerisinde sahip olunan duygu, fikriyat, yaşam algısı ve hayat felsefesinin hala ortak olduğunu ve hissiyat irtibatının kopmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- AGHDAM ANAVRIAN, Akbar (2009). *Kaşgay Türklerinde Atasözü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İzmir: *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- AKSOY, Ö. Asım (1962). "Atasözleri, Deyimler", Türk Dili Araştırma Yıllığı, S. 217.
- AKTAŞ TÜRKMEN, Şöhret (2004). *Seçme Atasözleri ve Eleştireli Açıklamaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALBAYRAK, Nurettin (1983). *Folklorumuz ve Erzincan*, Erzincan: Ermat Matbaacılık.
- ANNABERDİYEYEV, Didar (2012). "Türkmen Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- BANARLI, N. Sami (1997). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BAŞIBÜYÜK, Adem; AKPINAR Erdal (2010). "Erzincan Atasözlerinin Coğrafi Analizi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5/2 Spring.
- BAYATLI, H. Kemal (1996). *Irak Türkmen Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- BAYRAKTAR, Mehmet (1994). *Kültürel Yönleriyle Anam Babam Erzincan*, Ankara.
- BİLGİÇ, M. Emin (1986). "Milli Kültür Davamız", İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- BURAN, Ahmet; ALKAYA, Ercan (2004). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DOĞAN, Levent (2014). *Türkmen Atasözleri (Türkmen Nakılları)*, Edirne: Parafiks Yayınları.
- ERBAY, Seyhan (2011). "Azerbaycan Atasözlerinde Zamanlar" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş: *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- GÜNGÖR ERGAN, Nevin (1993). "Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Aile ve Akrabalık Anlayışı", Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri Cilt II.
- GÜRSU, Uğur (2009). "Kazak Türkçesindeki Ve Türkiye Türkçesindeki Atasözlerinin Karşılaştırmalı Biçimde İncelenmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- HENGİRMEN, Mehmet (2007). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınevi.
- İSMAIL, Zeyne; GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Kazak Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi.
- İZBUDAK, Velet (1963). "Atalar Sözü", İstanbul: İstanbul Devlet Basımevi.
- KARAMAN, Hayrettin; TOPALOĞLU, Bekir (1982). *Arap Dili ve Edebiyatından Tercemeler*, İstanbul: Elif Ofset Tesisleri.
- KÂŞGARLI Mahmut (2006). *Divânü Lüğati't-Türk*, (Çev.: Besim Atalay), C. I, 5. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- KIRBAÇ, Selçuk (2012). *Kırım-Tatar Atasözleri Türkiye Türkçesine Aktarı-Dil İncelemesi*, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- KÜRENOV, Sapar; GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Türkmen Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi.
- MERT, Osman (2007). "Kazak Türkçesi'nde Hayvan Adlarıyla Kurulan Atasözleri", Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu, Almatı.
- MUSAOĞLU, Mehman; GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Azerbaycan Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi.
- ÖZTÜRK, Rıdvan; UYANIK, Osman (2006). *Kumuk Atasözleri ve Deyimleri*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- RASHEED, Ali Hasan (2006). "Irak Türkmen Atasözleri Üzerine Bir İnceleme", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- SAĞIR, Mukim (1999). "Ağız Çalışmalarında Çeviriyazı", *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Ankara: TDK Yayınları.
- _____, (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları.
- ŞAVK ÇELİK, Ülkü (2002). *Kırgız Atasözleri*, Ankara: TDK Yayınları.
- TEKİN, Talat (2003). *Orhun Yazıtları (Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk)*, İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat I.
- TEMİZ, Mustafa; ÇANKAYA, Metin (1995). *Erzincan Ağzı ve Örneklemeler*, Ankara: Ertem Yayınları.
- TOMBUL, Metin (2007). *Örneklerle Açıklamalı Erzincan Dil Sözlüğü*, Erzincan: Erzincan Belediyesi Yayınları.
- UÇAR, Mustafa (1998). *Erzincan Örf ve Adetlerimizden Bir Demet*, Erzincan: Erzincan Belediyesi Yayınları.
- VASFİ, İhsan S. (2001). *Irak Türklerinde Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.
- YANAR, Ahmet (1997) "Hayvan Motifli Atasözlerimiz ve Deyimlerimiz", Erdemli.
- YASEN, Saidula (2006) "Uygur Atasözleri A-E Maddeleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: *Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- YATAĞAN, Murat (2010) "Özbek Halk mâqalları (Özbek Halk Atasözleri)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- YOLDAŞEV, İbrahim; GÜMÜŞ, Muhittin (1995). *Türkçe Açıklamalı Özbek Atasözleri*, Ankara: Engin Yayınevi.